

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Indrė Šležaitė

KALBA KAIP JAMESO JOYCE'Ų PASAULIO PATIRTIS
(pagal apsakymų rinkinį „Dubliniečiai“ ir romaną „Menininko jaunų dienų portretas“)

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filologija (04H)

Vilnius, 2009

Disertacija rengta 2004—2009 metais Vilniaus universitete.

Mokslinė vadovė:

prof. dr. Izolda Gabrielė Geniušienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

Konsultantė:

doc. dr. Jadvyga Krūminienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Filologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:

doc. dr. Loretą Ulvydienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

Nariai:

prof. dr. Izolda Gabrielė Geniušienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H),

doc. dr. Jadvyga Krūminienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H),

doc. dr. Asija Kovtun (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H),

doc. dr. Saulius Keturakis (Kauno technologijos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

Oponentai:

prof. dr. Yuri Stulov (Minsko valstybinis lingvistikos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H),

doc. dr. Ingrida Eglė Žindžiuvienė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07S)

Disertacija bus ginama viešame Filologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2009 m. rugsėjo mėn. 25 d. 12 val. Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto 10 auditorijoje.

Adresas: Muitinės 12, LT 44280 Kaunas, Lietuva.

Tel. +370 37 42 25 23, faks. +370 37 42 25 22

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2009 m. rugpjūčio mėn. 24 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje

VILNIUS UNIVERSITY

Indrė Šležaitė

LANGUAGE AS EXPERIENCE OF JAMES JOYCE'S WORLD
(based on the short story collection *Dubliners* and the novel *A Portrait of the Artist as a Young Man*)

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, philology (04H)

Vilnius, 2009

The research was carried at Vilnius University in 2004–2009.

Research supervisor:

Prof. Dr Izolda Gabrielė Geniušienė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04H)

Research consultant:

Assoc. Prof. Dr Jadvyga Krūminienė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04H)

The dissertation defence is to be held at the Scientific Board (Philological Branch) of Vilnius University:

Chairperson:

Assoc. Prof. Dr Loreta Ulvydienė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04H)

Members:

Prof. Dr Izolda Gabrielė Geniušienė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04H)

Assoc. Prof. Dr Jadvyga Krūminienė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04H)

Assoc. Prof. Dr Asija Kovtun (Vytautas Magnus University, Humanities, Philology – 04H)

Assoc. Prof. Dr Saulius Keturakis (Kaunas University of Technology, Humanities, Philology – 04H)

Reviewers:

Prof. Dr Yuri Stulov (Minsk State Linguistic University, Humanities, Philology – 04H)

Assoc. Prof. Dr Ingrida Eglė Žindžiuvienė (Vytautas Magnus University, Social sciences, Educology – 07S)

The defence session is due to take place at the public meeting of the Scientific Board to be held on 25 September, 2009 (12 p. m.) at Vilnius University Kaunas Faculty of Humanities, Room 10.

Address: Muitinės St. 12, LT 44280 Kaunas, Lithuania.

Tel. +370 37 42 25 23, fax. +370 37 42 25 22

The summary of the dissertation was posted on 24 August 2009.

The dissertation is available at the Library of Vilnius University.

KALBA KAIP JAMESO JOYCE'O PASAULIO PATIRTIS (pagal apsakymų rinkinį „Dubliniečiai“ ir romaną „Menininko jaunų dienų portretas“)

Santrauka

Galima teigti, kad meno kalba intelektualiajam skaitytojui nustato konkrečius reikalavimus, taigi ją interpretuoti nėra labai paprasta. Airių modernisto Jameso Joyce'o (1882—1941) darbuose puikiai iliustruojama meno galia nepaisyti jokių įprastų realistinių rašymo modelių, kad būtų nuolat kuriami nauji ir stulbinantys grožinės literatūros pasauliai. Taigi Joyce'o kalbos fenomenas literatūros tyrėjams nuolat teikia naujų interpretavimo aspektų. Augantis Joyce'o „industrijos“ produktyvumas atskleidžia paprastą tiesą: kuo daugiau rašoma konkrečiu klausimu, tuo daugiau sukuriama temų naujiems moksliniams darbams rengti. Taigi galima teigti, kad rašytojas, pasakęs, jog „mokslininkai nagrinės jo darbus ištisuos šimtmečius“ (*CW*, 14), buvo visiškai teisus.

Darbo mokslinė problema yra Jameso Joyce'o ankstyvosios prozos kalba kaip hermeneutinės patirties mediumas.

Tyrimo objektas — Jameso Joyce'o kalba apsakymų rinkinyje „Dubliniečiai“ (1914) ir romane „Menininko jaunų dienų portretas“ (1916).

Darbo tikslas — pagal metodologinę Hanso Georgo Gadamerio (1900—2002) ir Paulo Ricoeuro (1913—2005) hermeneutikos paradigmą ištirti ankstyvosios Jameso Joyce'o prozos kalbą, kuriančią unikalų rašytojo literatūros pasaulį ir atskleidžiančią individualią meninę vaizduotę.

Disertacijos tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

— atskleisti hermeneutinio metodo raidą, eksplikuojant metodologines, filosofines, menines raidos tendencijas;

— išryškinti Joyce'o teksto kaip „atviro kūrinio“ skaitymo patirties vertę;

— atskleisti apsimestinio natūralizmo bruožus ankstyvojoje Joyce'o modernistinėje prozoje;

— apibrėžti *epifanijos* sąvoką; įvertinti epifanijos kaip hermeneutinės patirties mitologines, teologines, filosofines ir literatūrines perspektyvas;

— ištirti epifanijos mechanizmą, padedantį apčiuopti kalbos judesį apsakymų rinkinyje „Dubliniečiai“;

— ištirti būsimojo menininko horizontų plėtimąsi, analizuojant epifanijų seką romane „Menininko jaunų dienų portretas“.

Su apibrėžtu tikslu ir pristatytais uždaviniais koreliuojami šie **ginamieji teiginiai**:

1. Jameso Joyce'o modernistinė meistrystė ir verbalinė jautra leido rašytojui kurti naują patirtį per kalbos mediumą.

2. Jameso Joyce'o literatūrinė epifanija — tai spontaniškas hermeneutinės patirties atskleidimas.

3. Epifanija Jameso Joyce'o „Dubliniečiuose“ ir „Menininko jaunų dienų portrete“ atlieka priemonės, atskleidžiančios kalbos judesį reikšmės link, funkciją.

Tyrimo metodologija. Disertacijoje remiamasi aiškinamosiomis hermeneutikos strategijomis, pradėtomis ir išplėtutomis Hanso Georgo Gadamerio ir Paulo Ricoeuro darbuose. Kadangi hermeneutikos kaip visų humanitarinių mokslų visumos negalima laikyti konkrečiu mokslu, hermeneutinio metodo, taikomo humanitariniuose moksluose, vaidmuo skiriasi nuo bet kokio gamtos moksluose taikomo tyrimo metodo vaidmens.

Hermeneutinė paradigma nepaiso metodologinių ribų kriterijaus, kuris taikomas bet kuriai šiuolaikinių mokslų metodologinei paradigmai. Taigi ir literatūros interpretavimo technika, kurią siūlo hermeneutika, neatitinka griežtai numatytą „mokslinės“ analizės metodų. Reikia pasakyti, kad šios paradigmos metodologiniai imperatyvai — supratimas ir interpretavimas — yra universalūs pasaulio suvokimo principai, o ne konkretaus mokslinio tyrimo technika.

Gadameris hermeneutiką vadina ontologija, o ne metodologija, teigdamas, kad „hermeneutinis fenomenas iš esmės nėra metodo problema < ... > jis nėra susijęs su patvirtintų žinių, atitinkančių metodologinį mokslo idealą, kaupimas, — tačiau jis susijęs < ... > su žiniomis ir tiesa.“ (Gadamer, 1975, xi) Reikia pasakyti, kad tokios Gadamerio išvalgos jokiū būdu neoponuoja metodo kaip kiekvienos žmogaus tyrimo srities pagrindo koncepcijai. Tai tik pastanga reviduoti nuostatą, kad mokslinis metodas yra geriausias ir vienintelis žinių gavimo būdas.

Disertacijoje, atliekant išsamią filosofinio diskurso — hermeneutinės tradicijos — analizę, bandoma pagrįsti suvokimo, kurį užtikrina interpretacijų sklaida, svarbą ir vertę, literatūros tekstams tirti. Laikomasi požiūrio, kad hermeneutikos paradigminės nuostatos, atitinkamos interpretavimo technikos užtikrina galimybę rasti meno prasmę ir tiesą.

Hermeneutikos kaip filosofinio tyrimo srities esmę atskleidžia teiginys, kad kalba yra visko, ką galima suvokti, pagrindas. Taigi joks griežtas mokslinis metodas nėra potencialus atskleisti grožinės literatūros kalba išreikštą tiesą: tikra kalbos reikšmė viršija siauras, griežtos metodologinės analizės nustatytas ribas. Kaip interpretavimo būdas hermeneutika nepateikia jokios aiškios mokslinės tiesos apibrėžties, tačiau nurodo veiklą, kuria galima surasti ir išreikšti tiesą. Tiesa suvokiama ne kaip kažkas, ką galima apibrėžti pritaikant konkrečią mokslinio tyrimo techniką, tiesa — yra tai, kas peržengia metodinio aiškinimo ribas. Svarbiausia, kad bet kokia tam tikru metodu gauta tiesa užkerta kelią tyrėjui ieškoti kitų konkretaus meno kūrinio tiesos atradimo būdų. Šnekamąja ar rašomąja kalba išreikštą tiesą gali užtikrinti tik skaitytojo / interpretuotojo asmeninio išankstinio supratimo ir visuotinio supratimo, kurį sukelia teksto pasaulis, sąveika.

Remiantis Ricoeuro hermeneutine paradigma, teksto apropiaciją užtikrina emocijė ar / ir intelektinę distanciaciją (atsitolinimą). Distanciacijos strategija yra pradinis ir neišvengiamas etapas, siekiant interpretacijos adekvatumo.

Pirmiausia emocijinė ar / ir intelektinė distanciacija randasi tarp teksto ir jo autoriaus, nes parašytas tekstas tampa savarankiškas, neapriklauso nuo autoriaus ir pradeda kurti naujas reikšmes. Atmesdamas į autorių orientuotą reikšmę, pasiūlytą Romantizmo hermeneutikos, Ricoeuras pabrėžia, kad interpretavimo procese tekstas turėtų būti atskleistas ne jo autoriui, o naujam pasauliui, kurį tekstas vaizduoja.

Dar viena emocijinė ar / ir intelektinė distanciacija yra tarp teksto ir skaitytojo / interpretuotojo. Skaitytojas / interpretuotojas turėtų gerbti bet kokią teksto pasaulio savastį. Nors, kaip teigia Ricoeuras, istorinės ir literatūrinės analizės metodai yra būtinos teksto interpretavimo priemonės, vis dėlto teksto reikšmė pirmiausia atitinka skaitytojų / interpretuotojų aktualią reikšmę, t. y. jo suvoktį. Interpretuotojas atskleidžia naujas reikšmes pagal pagrindinę, teksto implikuojamą reikšmės liniją. Persikeliant į galimą pasaulį, atskleistą netiesioginių teksto užuominų, tas tekstas gali inicijuoti skaitytojo / interpretuotojo supratimo evoliuciją. Taigi, kaip pažymi Ricoeuras, suprasti tekstą — vadinasi, „suprasti save tame tekste“ (Ricoeur, 1994, 143). Todėl mokslininkas interpretaciją vadina procesu, kuriuo naujų būties tipų atskleidimas suteikia žmogui naują gebėjimą pažinti save.

Gadamerio ir Ricouero išvalgas sieja paradigmėnė nuostata dėl pasaulio suvokties, nes jų nuostatas grindė idėja, kad hermeneutinė patirtis atitinka visą žmonių patirtį, kurią segmentuoja kalba. Hermeneutinė patirties nuskaitymo strategija gražina žmogaus patirčiai tapatumą ir savastį, kitaip negu kitų metodologijų nuostatos, kurios suskaido patirtį ir savastį, taip dezintegruodamos jas. Taigi dialoginis grožinės literatūros ir realybės pobūdis leidžia nagrinėti Joyce'o modernistinius darbus hermeneutiniu požiūriu.

Analitinis diskursas apie Joyce'o modernistinius darbus kuriamas laikantis metodologinio imperatyvo, kad žmogaus egzistencijos supratimas, atskleistas per literatūrinio teksto ir kelių kontekstų dialogą, be interpretacijos yra neįmanomas.

Tyrimo naujumas ir aktualumas. Apibendrinant užsienio tyrėjų dėmesį Joyce'o kalbos fenomenai, galima teigti, kad akademinis kritinis diskursas yra reprezentatyvus.

To negalima pasakyti, kalbant apie lietuvių mokslininkų dėmesį Joyce'o darbams. Išskyrus kelis straipsnius nebuvo atlikta reikšmingų tyrimų, skirtų Joyce'o kūrybai. Trumpai anotojant atliekamo tyrimo kontekstą, galima minėti tik kelias mokslines publikacijas ir magistro darbus.

Izoldos G. Geniušienės straipsnyje "Meaning Constituted in the Language of the Epiphanies in James Joyce's *A Portrait of the Artist as a Young Man*" (2006) pateikta vertingų išvalgų apie Joyce'o epifanijos mechanizmą, kaip pagrindinę modernistinio teksto reikšmės atskleidimo priemonę. Ingos El Drayi darbe "Usual and Occasional Functions of Allusive References, Actualisation of Meaning from the Semantic-stylistic Point of View in James Joyce's *A Portrait of the Artist as a Young Man*" (2002) kvalifikuojami aliuzijų ir literatūros citatų, esančių Joyce'o romane, tipai ir funkcijos. Interviu rinkinyje *Pokalbiai apie anglų rašytojus (Conversations about the English Writers)* (1999) (245—273 psl.) Dovydas Judelevičius ir Antanas Andrijauskas taip pat aptaria Joyce'o fenomeną.

Jaunosios tyrėjos Diana Mincytė ir Edita Šidlauskaitė magistro darbuose ("The Analysis of Uncertainties in James Joyce's Short Story Collection *Dubliners*", Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, 1997; "Representation of Modern Experiences in James Joyce's *Dubliners*", Vilniaus pedagoginis universitetas, Vilnius, 2005) bandė nagrinėti Joyce'o kūrinio *Dubliniečiai* kalbą.

Tikimasi, kad ši daktaro disertacija, kurioje demonstruojamas hermeneutikos instrumentarijau taikymas tirti vienus iš pirmųjų modernistinių tekstų, bus ne tik svarbus įnašas į literatūros mokslą Lietuvoje, bet ir papildys analitinį diskursą apie Joyce'o kūrybą apskritai.

Moksliniai šaltiniai. Atliekant hermeneutikos raidos tyrimą studijuota tokia teorinė medžiaga: apie Biblijos hermeneutiką — Duncano S. Fergusonso *Biblical Hermeneutics: An Introduction* (1986); Henrio de Lubaco *Medieval Exegesis: Four Senses of Scripture* (2000); Richardo N. Souleno *Handbook of Biblical Criticism* (2001); Hanso Urs von Balthasaro *Origen Spirit and Fire: A Thematic Anthology of His Writings* (1984), taip pat Filono, Origeno, Klemenso Aleksandriečio, Jono Kasiano, Šv. Jono Auksaburnio, Šv. Augustino, Šv. Tomo Akviniečio bei Martyno Liuterio požiūriai; apie metodologinę hermeneutiką — Wilhelmo Dilthey'iaus *Hermeneutics and the Study of History* (1996) ir Friedricho Schleiermacherio *Hermeneutics and Criticism and Other Writings* (1998); Richardo E. Palmerio *Hermeneutics: Interpretation Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger and Gadamer* (1969); apie filosofinę hermeneutiką — Martino Heideggerio *Being and Time* (1962) bei pagrįstos kritinės Donald G. Marshallo ir Johno C. Mallery išvalgos; apie dialoginę ir kritinę hermeneutiką — pagrindiniai Hanso Georgo Gadamerio

(*Truth and Method* (1975); *The Relevance of the Beautiful and Other Essays* (1986) ir Paulo Ricoeuro darbai (*Hermeneutics and the Human Sciences: Essays on Language, Action and Interpretation* (1994); *The Conflict of Interpretation: Essays in Hermenutics* (1974); *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning* (1976); *The Rule of Metaphor: Multi-Disciplinary Studies in the Creation of Meaning in Language* (1978)) buvo pagrindiniai interpretacijos šaltiniai.

Rengiant disertaciją, sintetintos ir kritinių hermeneutikos vertinimų, pateiktų įvairiuose filologiniuose, filosofiniuose ir teologiniuose straipsniuose, spausdintuose periodiniuose leidiniuose *Modern Philology*, *The Rhetoric of Fiction*, *Premise*, *PMLA*, *Diacritics*, *The Harvard Theological Review* ir t. t., išvalgos. Analizuojant Gadamerio dialoginės hermeneutikos ypatumus itin naudingos buvo kritinės Jeano Grodino, Richardo J. Bernsteino, Williamo Larkino, Cristinos Lafont, Johno M. Connolio, Steveno D. Kepneso ir Douglaso Joneso idėjos.

Daugiau nei septynis dešimtmečius kurtas (ir dar vis kuriamas) Joyce'o kūrybos analitinis diskursas atstovauja įvairioms kritinėms paradigmoms. Sudėtingas modernistinio autoriaus meninis pasaulis privertė (ir vis dar verčia) kelių kartų tyrėjus ieškoti naujų Joyce'o darbų aiškinimo būdų, kad būtų atskleisti nesuskaičiuojami jo kūriniuose užkoduotų reikšmių klodai. Tačiau reikia pažymėti, kad pagrindinis šiuolaikinių kritikų dėmesys skiriamas Joyce'o modernistinio šedevro *Ulisas* ir kontraversiško romano *Finegano budynė* kalbai, ankstyvosios modernistinės autoriaus prozos kalba sulaukia gerokai mažiau refleksijų.

Tarp naujausių akademiinių tyrimų, skirtų Joyce'o kalbai, svarbu paminėti Hugh'o Kennerio *Dublin's Joyce* (1987); Danielo Heller *Everyman's Epiphany: Readings of James Joyce's Dubliners, A Portrait of the Artist as a Young Man and Ulyses* (1986); Cordelo D. K. Yee'o *The Word according to James Joyce* (1997); *Between Word and World: Language and Representation in Joyce* (1989); Jefferio Hibberto *Room for Possibilities: James Joyce and the Rhetorical Work of Fiction* (2008); Dereko Attridge'o *Joyce Effects: On Language, Theory, and History* (2004); Jeano Michaelo Rabaté *James Joyce and the Politics of Egoism* (2002); Laurento Milesio *James Joyce and the Difference of Language* (2003); Umberto Eco *The Middle Ages of James Joyce: The Aesthetics of Chaosmos* (1989); Lucios Boldrini *Joyce, Dante and the Poetics of Literary Relations* (2001) ir *Medieval Joyce* (2002); K. O'Callahano *The Space between Music and Language in the Writings of James Joyce* (2006); Christine Smedley *Dirty Language: Abjection and Experimental Writing in Walt Whitman, James Joyce, and Mina Loy* (2007) ir Roberto Spoo'o *James Joyce and the Language of History* (1994).

Reflektuojant Joyce'o tekstą kaip *atvirą kūrinį* ir analizuojant tobulo skaitytojo problemą itin svarbios buvo italų semiotiko Umberto Eco kritinės išvalgos, pateiktos darbuose *The Limits of Interpretation* (1990), *Interpretation and Overinterpretation* (1992) bei *On Literature* (2005).

Ezra'os Poundo *The Letters of Ezra Pound to James Joyce with Pound's Essays on Joyce* (1968), taip pat W. B. Yeatso *Letters* ir Josepho Condrado *Prefaces to My Works* (1937) kritinės išvalgos buvo itin vertingos charakterizuojant apsimestinio natūralizmo tendencijas ankstyvajame Joyce'o modernizme.

Analizuojant epifaniją kaip hermeneutinę patirtį buvo naudota tokia mokslinė medžiaga: apie savokos etimologiją — *A Greek-English Lexicon of the New Testament* (1889); Ceslaso Spicqo *Theological Lexicon of the New Testament* (1994); apie savokos semantiką — A.J. Vermeuleno "Le développement sémasiologique de *ἐπιφάνεια* ei la fête de

l'Epiphanie" (1964); išvalgos (1964); apie epifanijos taikymą mitologiniame, Biblijos ir teologiniame kontekstuose — Northropo Frye'o *Fables of Identity: Studies in Poetic Mythology* (1963); Howardo W. Clarke'o *Gospel of Matthew and Its Readers: A Historical Introduction to the First Gospel* (2003); Donaldso A. Hagnerio *Word Biblical Commentary. Matthew 1—12* (1995); Andrew'iaus Y. Lau'o *Manifest in Flesh: The Epiphany Christology in Pastoral Epistles* (1996); apie epifanijos kategorijos sinoniminius terminus filosofijoje — Rudolfo Otto'o *The Idea of the Holy* (1958); Mircea Eliade *The Myth of the Eternal Return: Cosmos and History* (1971); Emmanuelio Lévino *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority* (1961); apie epifaniją ir atitinkamus literatūros terminus — Aristotelio *Poetics* (1984); XVI a. ispanų mistikų Šv. Kryžiaus Jono ir Šv. Teresės Avilietės bei anglų poetų metafizikų Richardo Crashaw'iaus ir George'o Herberto eilėraščiai; anglų romantikų Williama Wordswortho *The Collected Poems* (1995) ir Thomaso de Quincey *The Collected Writings* (1968); modernisto T. S. Elioto *Selected Poems* (1967); apie Joyce'o literatūrinę epifaniją — Morriso Beja *Epiphany in the Modern Novel* (1971); Ashtono Nicholso *The Poetics of Epiphany: Nineteenth Century Origins of the Modern Literary Moment* (1987); Wimo Tiggeso *Moment of Moments: Aspects of Literary Epiphany* (1999); Martino McLuhano *Joyce's Portrait: Criticism and Critiques* (1962) bei T. S. Elioto *Selected Essays* (1950). Itin vertingos buvo darbe *The Liturgy of the Epiphany Season and the Epiphanies of Joyce* (*PMLA* 80 (1965)) pateiktos Florence L. Walzl kritinės išvalgos.

DARBO STRUKTŪRA IR TURINYS

Darbą sudaro įvadas, keturios dalys, išvados, literatūros sąrašas, duomenų šaltiniai ir priedas (disertacijos tema parengtų publikacijų sąrašas). Įvade suformuluota mokslinė problema ir disertacijos tikslas, ginamieji teiginiai, tyrimo uždaviniai, pagrįsta darbo metodologija ir apibrėžtas naujumas, apžvelgtas su tiriamąja problema susijęs kritinis diskursas lietuvių ir užsienio tyrėjų darbuose, pateikta trumpa tyrimui aktuali teorinės ir kritinės medžiagos analizė.

Pirmoje darbo dalyje *Hermeneutikos ištakos ir istorinė raida* tiriami hermeneutinės minties pagrindai ir jos raida nuo ankstyvosios Biblijos egzegezės, apžvelgiamas romantikų metodologinis požiūris ir Heideggerio hermeneutinė ontologija, palaipsniui pereinama prie hermeneutikos kaip teksto suvokimo meno, ypatingą dėmesį skiriant Gadamerio ir Ricoeuro išvalgoms. Interpretacijos teorijos istorinės raidos apžvalga atskleidžia šios paradigmos metodologinio instrumentarijaus sudėtingumą.

Pirmąją dalį sudaro penki skyriai. Pirmame skyriuje *Biblijos egzegezė kaip klasikinės hermeneutikos pagrindas* fiksuojami Biblijos egzegezės raidos etapai, suteikę tvirtą pagrindą hermeneutinei teorijai susiformuoti. Hermeneutikos kaip bendros interpretacijos strategijos ištakos — senovės graikų literatūros studijos ir Bažnyčios tėvų Biblijos egzegezė. Alegorinė interpretacija iš pradžių buvo plėtojama Graikijoje, trečiame amžiuje pr. Kr. Tai buvo bandymas filosofškai ištaisyti tam tikrus Homero ir Hesiodo kūrybos elementus. Toks interpretacijos metodas paplito ir Aleksandrijoje. Žydu filosofas Filonas (apie 20 m. pr. Kr. — apie 50 m.) pasitelkęs šį metodą parodė, kad Senasis Testamentas yra artimas Platono ir stoikų mintims, taigi vertintinas kaip jungiamoji grandis tarp judaizmo ir graikų filosofijos. Jo interpretacijos būdas bandė pagrįsti ir tiesioginę, ir alegorinę Šventojo Rašto prasmę, kadangi abi prasmės jis laikė įkvėptomis Dievo. Visgi pagal senąją rabinų tradiciją Filonas atmetė bet kokias tiesiogines Biblijos interpretacijas, o tai buvo šventvagiška arba tiesiog absurdiška.

Senoji rabinų hermeneutika teigė, kad Biblijoje įkūnyta tiesa yra neišsamiama turtinga ir aktuali dabarčiai. Nors žydų rabinai ir ankstyvieji Bažnyčios tėvai naudojo panašius filologinius įrankius, rabinų Biblijos komentarai labiau buvo žinomi dėl alegorinio aiškinimo raidos, dažnai paaukojant tiesioginę teksto prasmę.

Pirmosios krikščionių egzegezės mokyklos, įkurtos Aleksandrijoje ir Antiochijoje trečiajame amžiuje, atstovavo dviem skirtingoms Biblijos tekstų interpretavimo kryptims: alegorinei interpretacijai, pabrėžiančiai gilesnę, dvasinę Šventojo Rašto prasmę (aleksandriečiai) ir tiesioginei interpretacijai arba tipologiniam požiūriui, palaikančiam tiesioginę arba istorinę prasmę (antiochiečiai).

Aleksandrijos mokykla tapo žinoma dėl Bažnyčios tėvų Klemenso (apie 150 m. — 215 m.) ir Origeno (apie 185 m. — apie 254 m.) raštų. Klemensas laikėsi dvejopos Filono Šventojo Rašto interpretacijos ir pagrindė ją krikščioniškuoju pažinimu, t. y. slaptu giliausių tikėjimo tiesų išmanymu (*Stromateis*, 6.15.126). Pažinimo raktas buvo alegorinė egzegezė, įtraukusi Filono Biblijos koncepciją kaip psichologijos ir kosmologijos pamoką. Pagal Origeno egzegezės metodą, pagrįstą trejopa Šventojo Rašto prasme, nustatoma analogija tarp Platono ir Pauliaus sampratos apie žmogų bei Šventojo Rašto. Kaip žmogų sudaro kūnas, siela ir dvasia, taip pat ir Šventasis Raštas turi tiesioginę, moralinę ir dvasinę prasmę. Apskritai Klemenso ir Origeno praktikuojama egzegezė daugeliu aspektų panaši į graikų alegorinės interpretacijos metodą, leido interpretuotojams peržengti tiesioginę arba istorinę Šventojo Rašto prasmę ir ieškoti gilesnės dvasinės prasmės.

Antiochijos mokykla, kuriai atstovavo Teodoras Mopsusietis (350—428 m.), Diodoras Tarsietis (apie 330 m. — 390 m.) ir Teodoretas Kyrietis (apie 393 m. — apie 457 m.), atmetė aleksandriečių neistorinį alegorizavimą ir pasiūlė egzegezės modelį, apimančią *thēoria*. Taip antiochiečiai perkėlė interpretuotojo dėmesį nuo teksto į konkretų atpirkimo istorijos įvykį, užfiksuotą tekste. Šis pasikeitimas atskleidžia, jog Antiochijos egzegezės kūrėjams dvasinė Šventojo Rašto prasmė atitiko jos tiesioginę prasmę. Visgi svarbu pažymėti, jog paties istorinio įvykio *thēoria* atskleidžia ne dvi skirtingas prasmes, o greičiau „dvigubą prasmę“, kurios dvasinis aspektas tvirtai pagrįstas tiesioginiu, t. y. istoriniu, aspektu. Nors antiochiečių *thēoria* galima vertinti kaip artimą aleksandriečių *allegoria* atitikmenį, ieškodami būsimos Šventojo Rašto prasmės, antiochiečiai dažniau atsivėlgė į autoriaus-žmogaus supratimo problemas nei aleksandriečiai.

Hermeneutinis principas, lydėjęs egzegezę per Viduramžius, kilo iš penktojo amžiaus vienuolio Šv. Jono Kasiano (apie 360 m. — 435 m.) keturių Šventojo Rašto prasių — istorinės arba tiesioginės, tropologinės, alegorinės ir anagginės — atskyrimo (*Conferences* XIV, 8, 2—5). Nors Kasiano Šventojo Rašto interpretacijos modelis Viduramžiais buvo intensyviai plėtojamas, reikia pažymėti, kad keturių prasių schemą jis pateikė tam, jog nurodytų Biblijos turtingumą, o ne tam, kad sistemiskai išdėstytų jos prasmę. Tryliktame amžiuje Šv. Tomas Akvinietas (1225—1274 m.) metaforai priskyrė tiesioginę prasmę ir paaiškino, kad Šventojo Rašto kalba yra tiesioginė. Savo veikale *Summa Theologica* jis išlaikė keturias Šventojo Rašto prasmes, bet įrodinėjo, kad trys dvasinės prasmės yra tvirtai pagrįstos istorine arba tiesiogine prasme.

Vertinant šešioliktojo amžiaus kontekstą, įdomu pastebėti, jog hermeneutika buvo labai stipri protestantizmo varomoji jėga. Protestantų tipologinė egzegezė, atsiradusi Martinui Liuteriui išvertus Bibliją, tekstus vertino kaip atsaką į istorines arba socialines situacijas, o ne kaip teologinių principų išraiškas. Dėl to interpretacija gali priklausyti nuo empatiško supratimo arba asmeninės interpretuotojo projekcijos autoriaus sukurtoje erdvėje. Devynioliktojo amžiaus pabaigoje toks empatiškas supratimas turėjo įtakos

Friedrichui Schleiermacheriui ir Wilhelmui Dilthey'ui, bandžiusiems sukurti bendrąją hermeneutiką.

Antrame skyriuje *Metodologinis požiūris hermeneutikoje: Friedrichas Schleiermacheris ir Wilhelmas Dilthey'ius* pristatomas naujas hermeneutinės minties raidos etapas, per kurį buvo siekiama sukurti ne tik religiniams, bet ir pasaulietiniams tekstams taikytinas interpretacijos teorijas. Vokiečių filosofas ir teologas Schleiermacheris (1768—1834) Šventąjį Raštą traktavo kaip atskirą bendresnės interpretacijos problemas atvejį. Jis pasiūlė sujungti klasikinei filologijai rūpimą gramatiką ir stilių bei Biblijos egzgezei rūpimas temas ir taip sukurti „bendrąją hermeneutiką“ (*allgemeine Hermeneutik*). Schleiermacheris pirmasis apibrėžė hermeneutiką kaip paties supratimo tyrimą. Jo supratimo koncepcija apėmė empatiją ir intuityviąją lingvistinę analizę. Schleiermacherio interpretacijos metodas sudarytas remiantis supratimu, jis susiejo psichologinius bei gramatinius aspektus. Pasak jo, hermeneutikos užduotis — išvengti neteisingo supratimo ir išsiaiškinti autoriaus ketinimus. Schleiermacherio „hermeneutinio rato“ idėja perėjo į dvidešimtojo amžiaus hermeneutiką, ją toliau plėtojo Heideggeris, Gadameris ir kiti mokslininkai.

Schleiermacherio pasekėjas, vokiečių filosofas ir istorikas Wilhelmas Dilthey'ius (1833—1911), kad apibrėžtų *Geisteswissenschaften* metodus kaip priešingus moksliniam metodui, taikomam gamtos moksluose, terminą „hermeneutika“ perkėlė iš teologijos studijų į filosofijos sritį. Jam hermeneutika buvo „gyvenimo išraiškų supratimo technika, pateikta rašytine forma“ (Dilthey, 1996, 309). Dilthey'ius pabrėžė literatūros svarbą žmogui bandant suprasti dvasinį gyvenimą ir istoriją bei teigė, kad vidinis žmogaus gyvenimas įgyja užbaigtą, išsamią ir objektyviai suvokiamą išraišką tik per kalbą. Interpretacija, kuri yra laikoma sisteminiu teksto supratimo pritaikymu, pertvarko pasaulį, kuriame buvo sukurtas tekstas, ir įdeda tekstą į tą pasaulį. Nors dėl šio ratu einančio proceso teksto interpretacija nėra moksliskai objektyvi, tačiau, pasak Dilthey'iaus, interpretacija, apimdama daugiau žinių apie autorių ir autoriaus vertybes, o ne atspindėdama paties interpretuotojo realybės pojūtį, tampa labiau pagrįsta.

Schleiermacherio ir Dilthey'iaus praktikuojama hermeneutika reikšmingai veikė mokslinę interpretacijos teoriją. Iš dalies šių tyrėjų samprotavimai ir lėmė, kad hermeneutinė interpretacija tilingai peraugo į teksto kritiką.

Trečiame skyriuje *Filosofinis požiūris hermeneutikoje: Martino Heideggerio ontologija* tiriama Martino Heideggerio įtaka hermeneutinės minties raidai. Heideggeris išplėtė hermeneutikos sampratą nuo interpretacijos teorijos iki egzistencinio supratimo teorijos. Apibrėždamas supratimą kaip žmogaus egzistavimo ypatybę, Heideggeris pakeitė koncepcijos lygmenį iš metodologinį į ontologinį. Taigi pagal šią paradigmą supratimas vertinamas kaip nebesąmoningas „būties pasaulyje“ (*Dasein*) komponentas. Filosofas teigė, kad žmogaus būtį kuria laikas ir kalba. Kalba turi savo pačios būtį ir visada atsiranda prieš individualų subjektą. Kalba išsaugo tiesą ne kaip informacijos perteikimo būdą, bet kaip vietą, kurioje atsiveria realybė ir randa save žmogaus sąmonėje. Dėl to Heideggeris visiškai atskyrė supratimo problemą nuo mokslinio kito asmens proto tyrimo. Taigi interpretacija priklauso nuo tokio egzistencinio supratimo, kuris nurodo sąmoningą asmeninio žmogaus pasaulio pažinimą. Heideggerio ontologinis hermeneutinis ratas, vedantis nuo egzistencinio supratimo iki sąmoningo interpretacinio požiūrio, pagrįstas įžvalga, kad teksto supratimą nuolat lemia išankstinis pirminio supratimo judėjimas. Dėl to interpretacijos tikslas yra išsiaiškinti išankstinių būties pasaulyje supratimą.

Ketvirtame skyriuje *Hermeneutika kaip teksto supratimo menas* reflektuojamas lingvistinis hermeneutikos teorijos, pateiktos vokiečių filosofo Hanso Georgo Gadamerio (1900—2002), posūkis. Savo originaliame darbe *Tiesa ir metodas* (1960) jis pastebi, kad pagrindinis meno tikslas — prasmingai perteikti išgyvenimą. Ir ne tik — tiesa, kurią galima patirti per meno kūrinį, pranoksta bet kokių konkretų supratimo metodą.

Kalbą Gadameris traktuoja kaip universalią terpę, kurioje įgyvendinamas supratimas. Šiuo požiūriu hermeneutiką galima suprasti kaip ontologinį ryšį tarp interpretuotojo ir kalbos, kurią reikia interpretuoti. Interpretaciją mokslininkas aprašo kaip dviejų pasaulių — teksto pasaulio ir interpretuotojo pasaulio — dialogą, kurio rezultatas yra vadinamasis „horizontų susilieėjimas“. Pasak autoriaus, „horizontas“ nurodo patirties, kiek žmogus gali suvokti konkrečiu istorijos metu konkrečioje kultūroje, visumą. Meno kūrinys atkreipia interpretuotojo (-os) dėmesį ir ragina jį (ar ją) reaguoti. Turėti horizontą — vadinasi, nebūti apribotam to, kas yra arčiausiai, bet gebėti matyti už ribų. Pasak Gadamerio, teksto supratimo sąlyga yra interpretuotojo atvirumas galimybėms, kurias siūlo nauji potyriai. Todėl kiekvieno supratimo etapu interpretuotojas pradeda nuo jau esamos istorinės situacijos, atveria kitą, istoriškai užsitęsusių šios situacijos būvį („veikiančią istoriją“) ir per šį susidūrimą patikrina savo išankstinius nusistatymus, kad patirtų horizontų susilieėjimą. Tokią supratimo eigą užtikrina kalba. Gadameris atmeta mokslinį interpretacijos objektyvumą be išankstinio nusistatymo idealą. Gera interpretacija yra ne ta, kuri vengia išankstinių nusistatymų, o ta, kuri išsąmonina kiek galima daugiau išankstinių interpretuotojo nusistatymų ir lieka atvira racionaliam priėmimui arba atmetimui.

Įsitraukdamas į hermeneutinį dialogą, kurį siūlo teksto kalba, interpretuotojas nugali savo pradinės padėties ribotumus ir artėja prie gilesnio savęs ir pasaulio supratimo. Teksto prasmė nėra pastovi. Ilgainiui ir priklausomai nuo to, kaip ji yra priimama ir perskaitoma, prasmė keičiasi. Todėl bet kokios teksto interpretacijos tikslas nėra atskleisti autoriaus ketinimus — tikslas yra pats tekstas, kurį galima tirti istoriniu ir lingvistiniu požiūriu. Gadamerio įsitikinimu, tiesa pasiekama hermeneutinio interpretacijos proceso pabaigoje, ir jos negalima įvertinti lyginant su objektyviu standartu.

Gadamerio hermeneutinis modelis itin originalus dėl to, kaip įtikinamai atmetama mintis, kad supratimas kada nors gali būti baigtinis arba visiškas. Meno kalbos universalumas yra hermeneutinio rato produktyvumo rezultatas ir jis vertinamas kaip nesibaigiantis supratimo atsiskleidimas. Kaip teigia mokslininkas, pati rato figūros struktūra leidžia daryti prielaidą, kad bet kuri teorija, numatanti interpretacijos baigtinumo galimybę, yra akivaizdžiai klaidinga.

Penktoje skyriuje *Hermeneutika kaip teksto pasaulių atskleidimas: Paulas Ricoeuras* daugiausia dėmesio skiriama prancūzų filosofo Paulo Ricoeuro (1913—2005) hermeneutikos idėjoms, kurios, viena vertus, yra artimos kultūros filosofijai (*Istorija ir tiesa*, 1965), kita vertus, yra susijusios su diskursyvaus teksto interpretacija ir pasakojimo poetikos analize (*Interpretacijos teorija*, 1976; *Laikas ir pasakojimas*, 1984—88). Ricoeuras apibrėžia hermeneutiką kaip supratimo operacijų, susijusių su tekstų interpretacija, teoriją. Jis mano, jog žmogaus savimonę sukuria išskirtinai tik kalba. Kalba ne tik atlieka esminį vaidmenį žmogui pasiekiant pasaulį per interpretaciją, ji taip pat svarbi suprantant pasaulį kaip logiškai nepriklausomą nuo jokio konkretaus jo suvokimo būdo. Ricoeuro teksto interpretacijos teorija pagrįsta įžvalga, kad kalbos kodas ar sistema neišnagrinėja kalbos reiškinų, kuriuos galima iširti. Tekstas skaitytojui ar interpretuotojui

atveria pasaulį, kurį sudaro neribotas galimų prasmų, paslėptų įprastos kalbos simboliuose, kiekis.

Panašiai kaip Gadameris, Ricoeuras atmeta su autoriumi susietą prasmę, siūloma romantizmo laikotarpio hermeneutikos, ir teigia, kad teksto veikla išsiveržia iš riboto horizonto, išgyvento jo autoriaus. Taigi, per interpretacijos procesą tekstą reikia atskleisti atsižvelgiant ne į jo autorių, o į naują teksto atskleidžiamą pasaulį. Vadinasi, tai, ką tekstas reiškia dabar, yra svarbiau nei tai, ką autorius turėjo omenyje jį rašydamas. Paaškinimą ir supratimą — pagrindinius interpretacijos komponentus — galima suvokti kaip du „hermeneutinės arkos“, einančios nuo idealaus teksto supratimo iki išgyvento skaitytojo (interpretuotojo) potyrio, taškus viename dialektiniame procese.

Procesui, kuriuo skaitytojas (interpretuotojas) pasisavina tai, kas iš pradžių buvo svetima dėl atstumo tarp autoriaus ir skaitytojo (interpretuotojo), nurodyti Ricoeuras vartoja sąvoką „apropriacija“. Taigi apropriuoti teksto prasmę reiškia šiuo metu aktualizuoti galimą jo siūlomą pasaulį. Ricoeuro sąvoka „distanciacija“ (atsitolinimas) žymi pradinį ir būtiną žingsnį, norint pasiekti bet kokią tinkamą teksto apropiaciją. Visų pirma distanciacija atsiranda tarp teksto ir jo autoriaus, nes parašytas tekstas tampa autonomišku nuo savo autoriaus ir pradeda kurti naujas prasmes. Kitokia distanciacija egzistuoja tarp teksto ir jo skaitytojo (interpretuotojo), kuris turėtų gerbti bet kokio teksto pasaulį ir jo kitoniskumą. Šiuo požiūriu suprasti — tai nereiškia projektuoti save tekste, bet išplėsti savo savastį, apropriuojant siūlomus pasaulius, kuriuos atskleidžia interpretacija.

Antroje dalyje *Jameso Joyce'o tekstų skaitymo patirtis: nusivylimas ir nušvitimas* tirama sudėtingos Joyce'o literatūros skaitymo patirtis kaip judesys tamsoje ir painiame minčių labirinte, nepastebimai vedantis skaitytoją nuo pradinio nusivylimo sudėtingu tekstu prie netikėto jo prasmės nušvitimo. Antra dalis suskirstyta į du skyrius.

Pirmajame skyriuje *Joyce'o tekstas kaip „atviras kūrinys“* nagrinėjama ypatinga atvirumo, pabrėžiamo Joyce'o kūrinuose, savybė, t. y. rašytojo sprendimas palikti kai kurias teksto sudedamąsias dalis skaitytojui. Terminą „atviras kūrinys“ pasiūlė 1960-aisiais metais Rolandas Barthesas, šiuo terminu bendravardiklindamas tekstus, kurie vertintini kaip tinklai, o ne kaip uždari vienetai. Suvokdamas, kad net išspausdintų tekstų negalima riboti irištais viršeliais dėl jų intertekstualumo, Barthesas įrodinėjo, kad nuo termino „kūrinys“ turėtų būti pereinama prie termino „tekstas“. Jo nuomone, tekstas neturi objektyvios tikrovės ir egzistuoja tik kaip praktika. Atsižvelgiant į Joyce'o meistriškumą, Bartheso išvalga siūlo naują horizontą pakeitus jį dar kartą — šį kartą nuo termino „tekstas“ pereiti prie termino „atviras kūrinys“. Joyce'o tekstas sukuria skaitytojui situaciją, kurioje jis pats nedalyvauja, todėl skaitytojo patirties apimtis padidinama aprėpiant ne tik jo paties situaciją, bet ir neapibrėžtą galimų situacijų skaičių. Dėl Joyce'o teksto galimybės peržengti savo psichologines kūrimo sąlygas ir taip leisti tekstui būti skaitomam neribotą kartų skaičių šį tekstą neabejotinai galima laikyti „atviru kūriniu“. Be to, dėl savo „atvirumo“ atrodo, kad rašytojo modernistinis tekstas jungia spragą tarp praėjusio laiko ir empirinio čia ir dabar pasaulio.

Antrajame skyriuje *Tobulo skaitytojo ieškojimas* ypatingas dėmesys skiriamas „tobulo skaitytojo“, privalančio išlikti jautriu Joyce'o teksto naujumo savybei, hermeneutiškai išlavintam protui. „Tobulo skaitytojo“ sąvoką pasiūlė pats Joyce'as savo darbe *Finegano budynė* (1938), kur rašytojas kalba apie „tobulą skaitytoją, kenčiantį nuo tobulo nemigos“ (Joyce, 2000, 119). Apskritai skaitymas priklauso nuo patirties originalumo nustatymo, atsižvelgiant į įprastus skaitymo įgūdžius, kuriais skaitytojas

veikia tą patirtį. Tobulas skaitytojas yra ne idealus skaitytojas, iliustruojantis galimų skaitymų diapazoną, pagrįstą paties teksto struktūra, o tas, kuriam susidūrimas su modernistiniu tekstu atveria neišsenkamas originalių naujų atkūrimų galimybes. Šiuo atžvilgiu Joyce'o literatūros skaitymas gali tapti „kultūrine švente“ (Gadamer, 1975, 312), apimančia kūrybinę patirtį, t. y. naują įvykio išgyvenimą, perkeičiantį šioje šventėje dalyvaujantį skaitytoją.

Trečiąją disertacijos dalį *Kalbos judesys apsakymų rinkinyje „Dubliniečiai“* sudaro keturi skyriai. Pirmajame skyriuje — *Apsimestinio natūralizmo tendencijos ankstyvajame Joyce'o modernizme* — charakterizuojamas modernistinis vidinės tikrovės suvokimas ir aptariamą Joyce'o ankstyvosios prozos apsimestinio natūralizmo tendencijos. Pasaulis, kuriame rašytojas gyveno ir tobulėjo kaip menininkas, ne tik greitai kito, tačiau taip pat vis labiau suvokė savo naujoviškumą. Nepaisydamas savo didelės pagarbos bei susižavėjimo didžiaisiais natūralizmo veikėjais ir natūralizmo įtakos jo stiliaus formavimuisi, Joyce'as, kaip tikras genijus, negalėjo savęs apriboti konkrečiu judėjimu ar atstovauti vienai literatūros krypčiai. Egzistuojantys artefaktai rašytojui atstoja matricą, kuria remdamasis Joyce'as rašo išskirtinai asmenišką tekstą. Todėl rašytojas geriausiai atspindi tai, ką Josephas Conradas vadina „tobulu moderniu rašytoju“ (Conrad, 1937, 53).

Joyce'ui tikrovė buvo tam tikra paradigma; žodžiuose ir daiktuose jis visada ieškojo panašumų ir vienalaikiškumo (Beckett, 1972, 21). Ypatingas rašytojo susidomėjimas kalboje slypinčiomis kūrybinėmis potencialiomis rodo XIX a. realistinio pasakojimo, kuriame būtinybės kriterijus turi sieti tik svarbiausius siužeto įvykius, tradicijos nepaisymą. *Dubliniečiai* išsiskiria ne realistine struktūra, o Joyce'o sugebėjimu visiškai valdyti kalbą. Taigi šiame Joyce'o apsakymų rinkinyje kalba tampa veidrodžiu, atspindinčiu Joyce'o ankstyvojo modernizmo apsimestinio natūralizmo bruožus.

Cituojant Heideggerį, kūrinyje *Dubliniečiai* „niekas neišku, tačiau viskas reikšminga“ (Heidegger, 1962, 57). Nors trivialūs kasdieniai veiksmai yra naratyvo medžiaga, tačiau esminė jų funkcija yra internalizuoti veikėjus. Rašytojui raiška yra vidinės Dublino gyventojų situacijos atskleidimo įrankis. Todėl tai, kas atsitinka veikėjams, iš tikrųjų yra daug svarbiau už tai, kas vyksta fiziniame Dublino pasaulyje dvidešimtojo amžiaus pradžioje.

Svarbiausia, apie Joyce'ą distanciaciją nuo nusistovėjusių natūralizmo kanonų galima spręsti iš jo epifanijų, kurioms stinga bet kokių sąsajų su tikrove, apibrėžiančia kūrinio rezultatą. Pasak Ricoeuro, Joyce'o kūryboje „teksto judesį link reikšmės“ (Ricoeur, 1981, 158) geriausiai išryškina epifanijos.

Antrame skyriuje *Epifanija kaip hermeneutinė patirtis* apibrėžiama epifanijos sąvoka ir ji tiriama kaip hermeneutinė patirtis mitologiniu, Biblijos, filosofiniu ir literatūriniu požiūriu. Tokia apžvalga naudinga, nes ji padeda skaitytojui / interpretuotojui suprasti Joyce'o epifanijos mechanizmą.

Terminas *επιφάνεια*, kuris reiškia „pasirodymas“, buvo dažnai vartojamas graikų, nurodant „garbingą dievų apsireiškimą, ir ypač jų atėjimą herojui į pagalbą“ (Grimm, 1951, 245). Klasikiniame epe dievai veikia jo veiksmą nuo nepertraukiamos dabarties ir epifaniškai pasirodo konkrečiais momentais, kad nušviestų ar pradžiugintų herojų.

Senajame Testamente, kur Jahvė nurodomas kaip iš tiesų apsireiškęs apginti Savo žmones (2 Mak 15:34), žodis *επιφάνεια* susijęs su „poelgiais ir įvykiais, reiškiančiais Dievo, kaip padėjėjo, egzistavimą ir galią“ (Frye, 1957, 321). Todėl, išskyrus kelis atsitiktinius sekularius atvejus (Ez 17, 6; 2 Mak 12, 22; 15, 13), veiksmazodžio *επιφαινω* veiksnys yra Dievas. Dievo apsireiškimas, pasireiškiantis kaip regėjimas (Pr 35,

7), ryški šviesa (Įst 33, 2) arba spinduliavimas (Ps 118, 27), neša žmonėms džiaugsmą. Naujajame Testamente daiktavardis *επιφάνεια* vartojamas nurodant dvejoją Kristaus atėjimą: Jo Gimimą (2 Tim 1:10) ir Jo eschatologinį sugrįžimą pabaigoje (2 Tes 2:8). Todėl Biblijos kontekste *επιφάνεια* galima laikyti asmeniniu Dievo įsikišimu atstovauti Jo žmonėms, taip pat — Jo apsieiškimu.

Kaip tikrinis daiktavardis *Epifanija* aptiktas XIV a. anglų kūriniuose, susijusiuose su „Dvyliktąja naktimi“, t. y. „Trijų Karalių“ švente, kurią Bažnyčia, minėdama Kristaus apsieiškimą pagonims, kuriuos atstovauja trys Rytų išminčiai, švenčia sausio 6 d. Nors (kaip Velykos ir Kalėdos) tai yra viena seniausių krikščioniškų švenčių, *Epifanijos* pavadinimas tebėra neapibrėžtas dėl labai skirtingų Kristaus dieviškumo apraiškų, t. y. Krikštas (Mt 3, 13—17), Stebuklas Kanoje (Jn 2, 1—12), Kristaus Gimimas (Mt 1, 18—25) ir išminčių iš Rytų apsilankymas (Mt 2, 1—12). Evangelijoje pagal Matą Epifanija (Mt 2:1—12) pabrėžia dieviškosios apvaizdos svarbą žmogui ieškant tiesos bei leidžia daryti prielaidą, kad atvirumas ir nuolankumas dieviškojo Slėpinio akivaizdoje yra svarbiausias įrankis žmogaus kelyje link dvasinio nušvitimo. Tiesą suranda tie, kurie visa širdimi jos ieško. Išminčiai iš Rytų ieškojo tiesos, o jų tiesos troškimas tuo pat metu buvo ir pilnatvės troškimas. Tiesos akivaizdoje jie gavo Gyvenimą kaip atlygį.

Kadangi epifanijos tradicija labai susijusi su religine patirtimi, psichologija ir laiko patirtimi, verta išsamiau apžvelgti epifaniją lyginant ją su kitomis sinonimiškomis kategorijomis, kad geriau suprastume jos veikimo principą. Sąvoka *epifanija* vartojama filosofinė ar literatūrinė prasme pažymint, kad žmogus įgijo naujos patirties, kuri, nors nors ir būdama nereikšminga, yra raktas į gilesnę arba *numinous* suvokimo sistemą. Terminą *numinous* (lot. *numen* — „nežemiškumas“) pasiūlė vokiečių protestantų teologas Rudolfas Otto'as (1869—1937), apibūdinamas dieviškumo esatį ar galią kaip absoliutų Kitą. Kalbant apie epifaniją, „dieviškumą“ galima suprasti kaip stiprų nesuvokiamo žinojimo, kad egzistuoja kažkas, ko negalima suvokti pojūčiais, jausmą. Be to, svarbu pabrėžti, kad šio „žinojimo“ neriboja nei laikas, nei vieta. Etimologiškai Mircea Eliade terminas *hierofanija*, reiškiantis „absoliučios tikrovės atskleidimą“, taip pat sietinas su epifanija. Apsieiškdamas pasauliui, šventumas suteikia jam vertę, supratimą ir tikslą, todėl šventumo apsieiškimas „ontologiškai grindžia pasaulį“ (Eliade, 1971, 21). Terminas *epifanija* taip pat nagrinėjamas prancūzų filosofo ir Talmudo aiškintojo Emmanuelio Lévino (1906—1995) darbuose siekiant apibrėžti žmogaus susidūrimo su Kitu patirtį.

Kaip staigus intuityvus tikros realybės suvokimas per kažką nesudėtingą ir kartu nepaprastą, epifaniją daro labai panašią į dzenbudizmo terminą *satori* (čia pavyzdžiai gali būti J. D. Salingerio apsakymai „Devyni apsakymai“ (1953), „Franis ir Juza“ (1961)). Įdomus pastebėjimas, kad pirmosios keturios satori savybės (iracionalumas, intuityvus supratimas, autoritetas, t. y. neatsiejamumas nuo logikos, momentiškas) iš aštuonių, pasiūlytų budistų filosofijos eksperto, japonų mokslininko D. T. Suzuki (1956), susijusios su tuo, kas laikoma literatūrinės epifanijos pagrindu.

Daugeliu aspektų epifanija galima lyginti su Aristotelio *pažinimo* (gr. *αναγνώρισις*) sąvoka, kuri reiškia tikros žmogaus asmenybės ar būdo atskleidimą. Aristotelio požiūriu, pranašiausias pažinimo būdas yra labai susijęs su „situacijos pasikeitimu“ (gr. *περιπέτεια*), žyminiu lemiamą dramos siužeto įvyki (Aristotelis, 1450a 32). Nors „situacijos pasikeitimas“ apima veikėjų pokyčius, šie pasikeitimai dažniausiai būna išoriniai ir priklauso nuo žmogaus proto ir logikos. Taip parodomas didžiausias skirtumas tarp žinių, kurios yra pažinimo pasekmė, ir žinių, kurias žmogus įgyja epifaninio nušvitimo metu, kilmės.

Ryškių dieviško nušvitimo pavyzdžių galima aptikti ispanų mistikų (Šv. Kryžiaus Jono (1542—1591), Šv. Teresės Avilietės (1515—1582)) ir anglų metafizikų poetų (Richardo Crashaw'iaus (1612—1649), George'o Herberto (1593—1633), Henrio Vaughano (1622—1695)), patyrusių momentinių įžvalgų, kurios, atrodo, visiškai nesulieja su įprastais kasdieniais suvokimais, darbuose.

Romantizmo rašytojas Williamas Wordsworthas (1770—1850) kalba apie akimirkas, kai vaizduotė veikia aiškiausiai ir efektyviausiai. Šias akimirkas jis vadina įsivaizduojamomis „akimirkomis laike“. Kai kurių kritikų nuomone, ši Wordswortho naujovė, pristatyta kūrinyje *Preljudas* (1850; VIII knyga ir VII knyga), yra Joyce'o epifanijos pirmtakas (Langbaum, 1983, 336). Savo kūrinyje *Suspiria de Profundis* (1845) Thomasas de Quincey (1785—1859) nušvitimo atvejus vadina „involiutais“. Jo nuomone, poeto užduotis — „sąmoningai parodyti tai, kas slypi daugybėje sudėtingų neišanalizuotų jausmų <...> per konkrečią prizmę ir tai, kas jam pačiam anksčiau buvo ne kas kita, o tik neaiškios ir painios, tarpusavyje susimaišiusios mintys, paversti aiškiais elementais“ (de Quincey, 1968, X, 226—227). Kalbant apie Joyce'o epifaniją, tekstą galima palyginti su involiutu, kuris palaipsniui atskleidžiamas interpretuojant ir skaitytojas galiausiai netikėtai patiria nušvitimą.

T. S. Elioto (1888—1965) sąvoka *objektyvi koreliatyva* primena aptartą de Quincey terminą „involiutas“. Apybraižoje *Hamletas* (1919) poetas modernistas *objektyviai koreliatyvą* apibūdina kaip „objektų seriją, situaciją, įvykių seką, kurie bus tos *konkrečios* emocijos formulė; tokia, kuri, pateikus išorinius faktus, artinančius link jutimo patirties, iš karto sužadina emociją“ (Eliot, 1950, 124—125). Vartodamas šį terminą Eliotas siekia išryškinti neišaiškinamus žmogaus jausmus ir taip išreikšti emociją. Šių į epifaniją panašių pažinimo akimirkų galima aptikti kai kuriuose eilėraščiuose, pavyzdžiui, *Alfredo Prufroko meilės daina* (1915), kur vilties netekęs, pasenęs Prufrokas mąsto, kad „jo gyvenimas yra išmatuotas kavos šaukšteliais“ (v. 51); jis naudoja kavos šaukštelių pavyzdį siekdamas pavaizduoti savo monotonišką ir nereikšmingai praėjusį gyvenimą.

Tam tikru aspektu epifaniją galima lyginti su sąvoka *grokking*, kurią savo mokslinės fantastikos romane „Svetimas svetimoje žemėje“ (*Stranger in a Strange Land*) (1961) pasiūlė Robertas A. Heinleinas. Terminas *grokking* susijęs su suvokimo patirtimi, taip stipriai pakeičiančia žmogaus pasaulėžiūrą, kad stebėtojas tampa stebimojo dalimi.

Apibendrinant galima teigti, kad epifanija pabrėžia žmogaus žinias peržengiančią patirtį, persismelkiančią į žmogaus asmenybės gelmes ir sukrečiančią visą jo gyvenimą. Išardydama bet kokią iliuzijų sistemą, epifanija padeda suvokti gyvenimo prasmę, todėl ją neabejotinai galima vadinti hermeneutine patirtimi. Kaip Ricoeuras pastebi, šiame prasmės ieškojime „mus į priekį veda pats ieškomas objektas“ (Ricoeur, 1994, 54).

Trečiame skyriuje *Joyce'o literatūrinės epifanijos specifiškumas* dėmesys sutelkiamas į Jameso Joyce'o literatūrinės epifanijos ypatumus. Rašytojas modernistas savo romane *Stephen Hero* (1916) pateikė ir išsamiai eksplikavo epifanijos literatūrinės konotacijos koncepciją. Jo pasirinkta religinė sąvoka *epifanija* pasirodė besanti labai tinkama, nes ji pabrėžė Joyce'o menininko, kaip neišsenkančios vaizduotės dvasininko ir meno tiesos atskleidėjo, koncepciją. Nors Joyce'o epifanijos religinė kilmė nurodo jos transcendentinę reikšmę, jo prozoje „dieviškos“ (t. y. dvasinės) galios vaidmenį atlieka išskirtinai tik kalba.

Jaunystėje rašytojas *epifanijos* sąvoką taikė prozos poemų, pasižymėjusių dramatiška jėga, kurioje buvo tiesą atskleidžiančio pobūdžio sakiny, žanrui pavadinti. Romane *Stephen Hero* Joyce'as apibrėžia epifaniją kaip dvasinės tiesos apraišką „kalbos ar gesto

vulgarybėje“ arba „išimintinoje pačios minties fazėje“ (SH, 58). Toliau Joyce'as aiškina epifanijos žanrą Šv. Tomo Akviniečio sąvokomis, apibūdindamas jį kaip tris grožio prielaidas: vientisumą (*integritas*), proporciją (*consonantia*) ir aiškumą (*claritas*) (SH, 254). Skaitytojui, sekančiam tokį trilypię minties judėjimą, atsiveria meninis Joyce'o pasaulis. Stephenas Herojus *integritas* aiškina kaip „vientisumą“ — estetinio vaizdo kaip vienovė, „apriboto savęs paties ir esančio savyje pačiame neišmatuojamame erdvės ar laiko, kurie tai nėra, fone“ (SH, 289), suvokimą. Akviniečio *consonantia* atspindima Joyce'o struktūros simetrijoje ir ritme, estetiškas vaizdas suvokiamas kaip „sudėtingas, daugialypis, dalus, atskiriamas, sudarytas iš dalių ir jų sumos, harmoningas; tiesioginio supratimo sintezę seka suvokimo analizė“ (ibid.). Minties judėjimas pasiekia aukščiausią tašką kaip *claritas*, kuriam suteikiama apytikslė „švytėjimo“ prasmė ir jis atitinka epifaniją (SH, 289).

Joyce'o epifanių kūrybos šaltinis — nereikšmingos kasdienybės akimirkos, o ne stulbinantis gyvenimo įvykiai. Išsiskirianti savo vienašališkumu Joyce'o epifanija visada yra tam tikra duotybė. Joyce'o tekstas numano savo stebėtojo, kuris gali tik pakankamai tiksliai fiksuoti epifanijas, visišką pasyvumą. Joyce'o raštuose epifanijos žymi ne tik tas akimirkas, kai personažus apšviečia išskirtinė įžvalga, bet ir akimirkas, kai skaitytojas patiria momentinį epizodų sąveikos reikšmingumo, istorinių ir tiesioginių analogijų, kalbos struktūrų ar personažo elgesio reikšmės supratimą. Savitos ir sunkiai suvokiamos Joyce'o epifanijos reikalauja dėmesingo skaitytojų nagrinėjimo. Tiesą sakant, pasakojimai, kurių personažams nepavyksta patirti epifanijos, neturi aiškios pabaigos, kadangi jie kuria išvadas tik skaitytojo mintyse („Dievo malonė“ (Grace), „Vijoklių diena“ (Ivy Day in the Committee Room)). Jo epifanių žavesys slypi netikėtoje raiškoje, kuri turi galią nuolat stebinti skaitytoją, sudrebinti jo statišką kasdienybės reiškinį pasaulį iš pat pamatų. Epifanių ryškumas skatina skaitytoją peržengti ribotos pramanytų personažų asmenybių perspektyvos ribas, kad jis sužinotų, jog jo paties gyvenimas taip pat veikia kaip tekstas, kuris išlaiko savo vientisumą ir rišumą, pašalina arba nustumia į šalį viską, kas prieštarauja jo tikrajai savasčiai. Joyce'o epifanija įrodinėja savo pačios tiesą, kuri įžengia į akiratį, supusį skaitytoją prieš jam susiduriant su *Dubliniečiais*. Cituojant Gadamerį, epifanijos akimirka tiesa kyla iš „visų atsitiktinių ir kintančių aplinkybių, kurios ją lemia ir yra aprėptos jos esmėje“ (Gadamer, 1975, 113). Dėl to apropijuodamas Joyce'o teksto pasaulį, atskleidžiamą daugelio interpretacijų, skaitytojas išplečia savo akiratį ir pildo savo savastį.

Ketvirtajame skyriuje *Joyce'o epifanija kaip meno tiesos manifestacija per kalbą* atskleidžiama epifanijos mechanizmo raiška apsakymų rinkinyje *Dubliniečiai*. Apsakymus jungia *gnomonas*, t. y., neužbaigta figūra, kurios reikšmė skleidžiasi trūkumu ir tamsa, ir epifanija kaip apsiareiškimas, atveriantis paslėptą pasakojimų prasmę (Rabaté, 2002, 81). Užuoat vien suteikęs prasmę savo apsakymams, Joyce'as pasitelkia sprogstamąją kalbos techniką, priversdamas epifaniją staiga atsiskleisti ir priblokšti skaitytoją. Kitaip nei iš vidaus suparalyžiuotas Dublino miestas, stulbinanti rašytojo modernisto, pasitelkusio epifaniją įprastiesiems dubliniečių potyriams paversti autentiškais meno kūriniais, kalba ir skrupulingas estetiškas tikslumas sukuria dinamišką ir švytintį apsakymų pasaulį. Trumpai peržvelgti dubliniečių gyvenimai rodo autoriaus gebėjimą konstruoti meninį pasaulį, kuriame potyriai iškelti į kalbą, o tiesios atskleidimas yra epifanijos apsiareiškimo dovana.

Dubliniečiuose epifanijos iškyla kaip nedidelių įžvalgų seka, kurianti didžiosios vizijos akimirkos pažadą. Joyce'o epifanių mechanizmą suponuuoja nereikšmingos detalės, turinčios simbolinį krūvį, ir artinančios skaitytoją prie vidinio gilios tiesos apsiareiškimo.

Tokioms išoriškai neryškioms, nereikšmingoms (kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio) detalėms suteikiama galia sujungti visą apsakymą ir suteikti jam prasmę. Apsakymuose epifanija sukelia kalbos vulgariybę („Seserys“ (The Sisters), „Arabija“ (Araby)); atsitiktinis gestas („Du kavalieriai“ (Two Gallants), „Molis“ (Clay)); netikėtas garas ar reginys („Debesėlis“ (A Little Cloud); „Atsilygino“ (Counterparts), „Po lenktynių“ (After the Race), „Susitikimas“ (An Encounter) arba tam tikras prisiminimas iš personažų gyvenimo („Evelina“ (Eveline), „Nelaimingas atsitikimas“ (A Painful Case)).

Apsakyme „Seserys“ (The Sisters) berniukui pasakotojui epifaniją sukelia išoriškai banalus pokalbis tarp velionio Tėvo Flynno seserų ir berniuko tetos. Nušvitimo potyris, leidęs visiškai suprasti senojo kunigo fizinės mirties priežastis, išlaisvina berniuką ir suteikia jam naujos pradžios pažadą. Paradoksalu — senojo Tėvo Flynno mirtis paaiškėja beesanti neišvengiama naujojo berniuko gyvenimo sąlyga.

Apsakyme „Arabija“ (Araby) epifanija ištinka berniuką turguje, kai jis netikėtai nugirsta dviejų jaunuolių tuščio pokalbio fragmentą. Išgirdęs jų beprasmę pokalbį berniukas patiria kartų nusivylimą suaugusiųjų pasauliu ir savo paties lūkesčių beprasmškumą, kurį galima palyginti su uždarytu ir pasibaigusiu turgumi. Nušvitimas, įvykęs, kai „šviesos buvo užgesintos“ (D, 24), leidžia numanyti, kad epifanijos akimirka tikrą regėjimą buvo pakeitusi vidinė įžvalga.

Apsakyme „Du kavalieriai“ (Two Gallants) epifaninį nušvitimą skaitytojui sukelia atgniauziamos Corley'iaus rankos su auksine išdavystės moneta gestas. Paradoksalu — suviliojęs tarnaitę ir priėmęs iš jos pinigus, pats Corley'ius tampa parsišlavėliu. Jo visiškai negalantiškas elgesys su moterimi padaro jaunąjį dublinietį savo potencialiai galantiško vyriškumo „pagrindiniu išdaviku“ (D, 39). Šiuo atžvilgiu apsakymo pavadinimas tampa labai ironišku.

Apsakymo „Molis“ (Clay) skaitytojas patiria epifaniją, kai senyva Dublino senmergė Marija per tradicinį airių Helovino likimo žaidimą paliečia lėkštelę su „minkšta drėgna medžiaga“. Apsakymo pavadinimas yra tiesioginė užuomina, kokį objektą liečia moteris. Dėl dviprasmiško molio vaizdinio simbolizmo, reiškiančio ir gyvenimą, ir mirtį, Marijos veiksmą galima vertinti kaip mirties atskleidimą gyvenimo žaidime. Raištis ant moters akių nurodo jos vidinį aklumą, kadangi ji nesupranta savo pasirinkimo svarbos žaidimo metu. Epifanija suteikia skaitytojui įžvalgą, kad, nors Marija yra gabus asmuo, jos kilnūs užsiėmimai yra bevaisiai, nes jos pačios gyvenimas lieka nerealizuotas.

Apsakyme „Debesėlis“ (A Little Cloud) epifaniją sukelia staigus, „veriantis“ kūdikio verksmas, sutrikdantis mažojo Chandlerio įkvepiančias fantazijas apie pabėgimą iš Airijos ir savo poeto pašaukimo įgyvendinimą. Nors įgimtas dubliniečio drovumas ir taikytis linkęs temperamentas įkalino jį gyvenimo nuobodybėje ir kartėlyje, vidinis nušvitimas priverčia mažąjį Chandlerį skausmingai suvokti, kad vienintelis dalykas, neleidžiantis jam patirti gyvenimo pilnatvės ir sukeltantis nevisavertiškumo jausmą, yra jo paties nenoras. Šiuo aspektu apsakymo pavadinimo debesies vaizdinį galima tapatinti su mažuoju Chandleriu, kuris pats užstoja sau šviesą ir dėl to yra tamsoje.

Apsakymo „Atsilygino“ (Counterparts) kalba atskleidžia kandžią Joyce'o ironiją dėl nuobodulio, mechaninės biuro rutinos, žudančios žmogaus kūrybingumą, suparalyžiuojančios, paverčiančios jį nejautriu robotu.

Po nesėkmingos dienos darbe Dublino biuro tarnautojas ponas Farringtonas išreiškia savo neišmatuojamą frustraciją ir įniršį — prilupa savo mažą sūnų. Beviltiškas berniuko prašymas pasigailėti, siūlant pasimelsti už savo kankintoją tėvą, skaitytojui žymi epifanijos akimirka. Pasąmoningas pažeminimo, patirto iš viršininko, perkėlimas ironiškai parodo tai,

kad, nepaisant biuro rutinos, monotonijos sukeliama nuobodulio, pats ponas Farringtonas tapo kopijavimo aparatu.

Gyvenimas, kurį apsakyme „Po lenktynių“ (After the Race) perteikia beatodairiškas lenktynių judėjimas, nerodo jokio keturių jaunuolių, „pernelyg susijaudinusių, kad būtų tikrai laimingi“ (D, 30), gyvenimų progreso. Jauno dubliniečio Jimmie Doyle'o lažybose prarasti tėvo pinigai paliudija Jimmie atsakomybės stygių ir numato jo ateities netikrumą. Apsakymo pabaigoje jo vidinė tamsa pateikiama kaip kontrastas aušros šviesai, nuo kurios jis prisidengia akis. Tuštybės ir beprasmiškumo, kurie sudaro Jimmie Doyle'o būtį, epifaniją sukelia vieno iš jo draugų pranešimas: „Dėmesio, ponai, aušra!“. Epifanija atskleidžia, kad išitraukdamas iš „gyvenimo matymo“ (D, 34) veiklą personažas nesugeba pamatyti jo prasmės.

Apsakyme „Susitikimas“ (An Encounter) berniuko pasakotojo epifaniją sukelia jo link per lauką skubančio draugo Mahoney'iaus vaizdas. Vidinis nušvitimas sutrikdo berniuką supusį akiratį ir priverčia jį viduje suprasti tiesą apie Mahoney'ių ir save. Netikėtai suvoktą tiesą seka jo atgaila dėl draugo niekinimo.

Apsakyme „Evelina“ epifanija skausmingai reiškiasi suparalyžiuotos jaunos moters valia elgtis ryžtingai. Evelinos atsiminimai apie mirusią motiną, jos netinkamai suvokiamas pareigos jausmas ir instinktyvi pokyčių baimė lemia tai, kad jai trūksta laisvės nutraukti senus išpareigojimus ir palikti Airiją su mylimuoju Franku. Epifanija, kurią sukelia uoste ją vardu šaukiantis Frankas, priverčia jauną moterį suprasti savo vidinį susikaustymą, nulemtą Dubline patirto monotoniško gyvenimo. Evelinos neveiklumas įkalina ją savotiškame gyvenime mirtyje. Šiuo aspektu Argentina galima laikyti pažadėtąja žeme, kurios Evelinai vis dėlto nepavyksta pasiekti.

Pono Duffio nušvitimo akimirka apsakyme „Nelaimingas atsitikimas“ (A Painful Case) simboliškai atspindi gyvenimo ir mirties ciklą, atsikartojantį visame rinkinyje *Dubliniečiai*. Gyvųjų (poros parke) reginys pažadina pono Duffio prisiminimus apie mirusiąją poną Sinico ir paskatina jį apmąstyti savo paties būtį. Išvykstančio traukinio šviesos ir mylimieji parke skausmingai primena ponui Duffiui jo paties pasirinktą atsiskyrimą nuo vienintelės meilės, kurią jis patyrė gyvenime. Jis suvokia, kad įkyri kasdienė rutina, užpildžiusi jo gyvenimą, nepalikusi galimybės dalytis juo su kitais, padarė jį „gyvenimo šventės atstumtuojū“ (D, 90). Jis supranta, kad galios siekimas nebūtinai atneša laimę ir paties pasirinkta viengungystė nepateisina paprasto žmogiškumo stokos. Pono Duffio epifanija parke nušviečia „nepagydomą jo sielos vienatvę“ (D, 88) ir baigiasi nepatirtu bendravimu su žmonija poreikiu.

Apsakymą „Mirusieji“ (The Dead), t. y. *Dubliniečių* kulminaciją ir epilogą, galima vertinti kaip kelių reikšmių epifaniją. Apsakymas parodo, kad tik meninis tekstas leidžia patirti kalbos pilnatvę. Dinamišką apsakymo kalbą ir neaprėpiamą jo simbolinį krūvį taip pat galima palyginti su bibline žvaigžde, vedančia link prasmės, kurią reiškia Joyce'o tekstas, atskleidimo.

Apsakyme „Mirusieji“ Gabrielis Conroy'ius — tai asmuo, „sekantis savo žvaigždę“ ir ateinantis į kasmetį Kalėdų pobūvį, švenčiamą pas Morkanus. Airiško pobūvio motyvas, kurio nėra kituose rinkinio apsakymuose, matyt, yra tas elementas, be kurio Joyce'o Dublino gyvenimo mozaika būtų neužbaigta. Gabrielio inteligencija ir protas atitolina jį nuo kitų pobūvio svečių — provincialių vidurinėsios klasės dubliniečių, primityviai, automatiškai atsidavusių airių kultūrai ir sentimentaliai išsisukinėjančių nuo realybės. Nors pobūvyje pasakotoje kalboje Gabrielis atvirai giria autentišką airių svetingumą, kuris „vis dar gyvas“ (D, 160), taip pat jis intuityviai jaučia, kad Kalėdų pobūvio tradicijai, kurios

taip ištikimai laikosi jo teta, nelemta ilgai gyvuoti dėl paviršutiniško bendruomeniškumo ir jaunesniosios kartos abejingumo.

Apsakyme „Mirusieji“ muzika atlieka teminio tarpininko, palaikančio personažo ryšį su praeitimi, vaidmenį. Kelios eilutės iš baladės apie mirusį kūdikį *Ogrimo mylimoji*, sudainuotos Bartellio D’Arcio, sukelia Grettai Conroy prisiminimus apie jos mirusį mylimąjį Michaelą Furey’ių iš Galway dujų gamyklos. Šį prisiminimą galima vertinti kaip simbolinį buvusio gyvenimo, bendravimo su velioniu, šauksmą. Tai, kad muzika atveria baigiamąjį apsakymo epifaniją, nėra atsitiktinumas. Grettos prisipažinimas apie pirmąją meilę sutrikdo jos vyro Gabrielio šiltus prisiminimus apie jų romantišką draugystę ir laimę. Tai, kad žmonos gyvenime prieš jį buvo kitas vyras, miręs dėl aistros jai, ir jos meilė liko praeityje Galway, o ne dabartyje Dubline, įsiutina Gabrielį. Viešbučio kambaryje jo akis patraukusi batų pora išprovokuoja savęs suvokimo epifaniją: „Vienas batas stovėjo stačias, suglėbęs priekis nukritęs žemyn: jo porininkas gulėjo ant šono.“ (D, 175). Jaunasis vyras suvokia, kad gyvenime yra praleidęs kažką esmingą. Jei žmogus gali mirti dėl meilės, turi būti kažkas prasmingesnio už patį gyvenimą. Įdomu, kad sujudimas apsakyme kyla dėl personažo, kuris yra miręs. Velionis Michaelas Furey’ius yra gyvas Grettos atmintyje, ir jos prisiminimais mirusysis išbrauna į Gabrielio gyvenimą. Paradoksalu — kad galėtų suvokti mylįs savo žmoną ir tai, kaip turėtų nugyventi savo gyvenimą, jam reikia, kad mirusysis sugrįžtų. Epifanija leidžia Gabrieliui suprasti, kad gyvenimas labai trumpas, ir tokie, kaip Michael’as Furey’ius, paliekantys pasaulį aistringai mylėdami, iš tiesų gyvena visavertiškiau už tokius žmones, kaip jis pats. Taigi mirusieji yra ne mirusieji, o beprasmius gyvenimus gyvenantys gyvieji.

Baigiamąjį apsakymo „Mirusieji“ epifaniją sukėlęs krintančio sniego vizija lemia reikšmingus Gabrielio savasties pokyčius ir simbolizuoja giliausią modernistų tiesios suvokimo interiorizavimą. Svarbiausią apsakymo sniego įvaizdį, sujungiantį praeitį, dabartį ir ateitį, galima metaforiškai suvokti ir kaip drobulę, ir kaip vystykklus. Žvelgdamas į visą šalį dengiantį sniegą Gabrielis pasiryžta žengti naujus, nepramintus kelius. Personažas suvokia, kad norėdamas gyventi prasmingai jis turi palikti savo tėvynę. Taigi Airiją galima palyginti su kapinėmis, ant kurių kaip užmaršties drobulė krinta sniegas.

Poetinė Gabrieliiaus epifanijos kalba atskleidžia jo rašytojo pašaukimą ir išskiria iš kitų *Dubliniečių* personažų, kurie nėra menininkai. Gabrielis pasitelkia žaismingą kalbos gyvybingumą. Dusliųjų priebalsių pasikartojimas aliteracijose („soul swooned slowly“, „falling faintly“) leidžia skaitytojui (interpretuotojui) išgirsti tyliai krintančio sniego garsą. Cikliška sakinių sandaros struktūra („**falling softly** upon the Bog of Allen and, farther westward, **softly falling** into the dark mutinous Shannon waves“; „**falling faintly** through the universe and **faintly falling** <...> upon the living and the dead“) pagrindžia mintį, jog kiekviena pabaiga yra ir nauja pradžia.

Naudodamas epifaniją Joyce’as meta iššūkį patirties atspindžiui, įdėdamas jį į kalbos judėjimą. Dėl hermeneutikai rūpimo atspindimojo savęs supratimo Joyce’o epifaniją galima vertinti kaip hermeneutinį potyrį. Jis padaro apsakymų rinkinį *Dubliniečiai* universaliai reikšmingą, pabrėžia lingvistinį daugelio reikšmių kūrimą ir panaikina visus tvirtinimus, kad galimas koks nors Joyce’o meninio pasaulio supratimo stabilumas.

Ketvirtoje dalyje *Menininko tobulėjimo etapai kūrinyje „Menininko jaunų dienų portretas“*: *besivystanti kalba* tiriami Stiveno Dedalo¹, būsimąjo Joyce’o menininko

¹ Pažymėtina, kad užrašant šio personažo vardą ir pavardę kitaip negu visame santraukos tekste, kur laikomasi autentiškų asmenvardžio užrašymo principų, yra apsispęsta vartoti lietuviškame kūrinyje vertime vartojamą adaptuotą užrašymo būdą.

emocinio ir intelektualinio vystymosi etapai. Šie etapai nagrinėjami kaip epifanijų, vedančių pagrindinį veikėją link aukštesnio lygmens žinių bei meninio įkvėpimo, seka. Nepaisant faktinių Joyce'o ir kūrinio *Menininko jaunų dienų portretas* pagrindinio veikėjo gyvenimų panašumų, romano horizontai yra daug platesni nei tik autobiografijos. Nors darbe *Menininko jaunų dienų portretas* rašytojas dažnai mini dvidešimto amžiaus pradžios Airijos politiką ir religiją, objektyvūs tikrovės faktai yra priemonė pagrindiniam romano veikėjui įgyti kultūros elementų. Užtuot paprasčiausiai aprašęs įvairius Stiveno Dedalo gyvenimo faktus, Joyce'as stengiasi pavaizduoti jaunuolio patirtį poetine kalba ir taip atskleisti intensyvėjantį pagrindinio veikėjo vidinį tobulėjimą.

Kiekviename iš penkių skyrių gali būti fiksuojama romano stilistinė raida, kūrinio kalbos sudėtingumo augimas.

Ketvirta darbo dalis suskirstyta į keturis skyrius.

Pirmame skyriuje *Vaikystės išgyvenimai: pabirių fragmentų mozaika* didžiausias dėmesys skiriamas kalbai, atspindinčiai itin ryškius bei blankesnius senus prisiminimus, atskleidžiančius Stiveno meninio tapatumo suvokimą. Pasirinkdamas įmantrią kalbą ir specifinę sintaksę, Joyce'as apeliuoja į skaitytojo sensorinį mechanizmą ir leidžia jam patirti, kaip vaikas įsimesa įvykius ir reaguoja į jį supantį pasaulį. Stivenas prisimena savo tėvo „apžėlusį veidą“, prišlapintos lovos šilumą, „klajuotės“ „bjaurų kvapą“ ir žaismingus bei susidomėjimą keliančius darželyje sekamos pasakos žodžius („ateina mū karvutė“, „mažylis tukas“, „tralalala tralaladi“ (P, 7). Darželio pasakos fragmentai ir žaismingas garsinis staiga Stiveno galvoje gimusio rimo („Pull out his eyes // Apologise // Apologise// Pull out his eyes“) efektas, įpintas į romaną, pabrėžia meno svarbą Joyce'o pasaulyje. Be to, pasakos įtaka tolesniam Stiveno Dedalo asmenybės formavimuisi rodo, kad literatūros menas turi įtakos žmogaus tapatumo vystymuisi, nes, kalbant. Gadamerio žodžiais, „atveriamą sritis, kur mūsų protiniams sugebėjimams suteikiama laisvė“ (Gadamer, 1975, 47–48). Kadangi Joyce'as rašo pasirinkęs vaiko prizmę, kalba tampa priemone neloginėms asociacijoms Stiveno galvoje bei jo minčių šuoliams nuo vienos temos prie kitos aprašyti. Vis dėlto toliau romane iš pirmo žvilgsnio padrikos sąmonės srauto išvalgos virsta nuosekliu pagrindinio veikėjo patirties aprašymu.

Tyras ir saugus namų ir šeimos pasaulis yra priešinamas atgrasiai Klongausvudo koledžo aplinkai, taip žymint naują Stiveno gyvenimo bei savęs, kaip „kitokio, nei visi“ (P, 12), suvokimo etapą. Jaunuolio sumišimas dėl jį supančio pasaulio ir sudėtingų jo taisyklių atspindi painiavą jo galvoje ir susvetimėjimą, kuriuos patyrė Joyce'as ir daugelis kitų modernistų.

Nutikimą, kai Stiveną užgauliojantis mokinys stūmė berniuką į šaltą talpyklos vandenį, galima laikyti krikšto metafora. Pagrindinis veikėjas įžengia į negailingą tikrovės pasaulį, kuris kaip diena nuo nakties skiriasi nuo Joyce'o būsimąjo menininko prigimties. „Didelio paukščio“ (P, 8) vaizdinys simbolizuoja pabėgimo motyvą, kuris nuolat kartojasi romane. Negalėdamas išvykti iš Klongauso, Stivenas bando bent akimirkai pabėgti nuo žiaurios mokyklos gyvenimo realybės galvodamas apie gražius dalykus ir atkurdamas jų grožį žodžiais. Taip jis atranda savo gebėjimą fiziniam objektui suteikti meninę formą. Kad ir kaip bebūtų, išskirtinis dėmesys grožiui nepalieka Stiveno abejingo politikai ir istorijai, šias temas vaikas vertina meno požiūriu. Grafinis jo asmenybės tapatumo vaizdas, kurį vaikas užrašo geografijos knygoje, žymi pirmuosius sąmoningus Stiveno bandymus kūrybiškai išreikšti save pasitelkiant žodžių galią: „*Mano vardas Stivenas Dedalas / Airija — mano tauta. // Klongausas yra mano gyvenamoji vieta // O dangus — mano viltis*“ (P, 16).

Aršus ginčas per Kūčių vakarienę namuose stipriai paveikia vaikiną emociškai ir padeda jam suvokti, kad suaugusiųjų pasaulis pilnas pykčio, konfliktų ir abejonių. Nuo dabar Stivenas pradeda žvelgti į jį supantį pasaulį ciniškiau ir abejingiau, o netrukus gyvenimo srityse, kurias jis kažkada laikė šventomis, jis ima tikėtis nusivylimo. Vaikinui grįžus į Klongausą, kiti jo bendraamžiai atrodo „mažesni ir labiau nutolę“ nei anksčiau (P, 41). Pirmi Stiveno sąmoningi mąstymai apie tikrąją Švč. Mergelės Marijos litanijos kreipinių į Mariją (t. y. „Balčiausiasis bokštas“, „Aukso namai“), kuriuos vaikinai kartoję metų metus, reikšmę baigiasi epifaniniu nušvitimu. Stivenas pradeda suprasti litanijos žodžius ne tiek dėl jų religingo turinio, o dėl jų grožio, ir suvokia Dievo Motiną susiedamas ją su patraukliais kaimynystėje gyvenančios protestantės mergaitės bruožais.

Stiveno epifaninis nušvitimas gretinamas su negailestinga mokyklos gyvenimo realybe. Nepelnytas pažeminimas ir skaudinantis vyresnio mokinio elgesys, kai Stivenas nubaudžiamas už tai, ko nepadarė, sustiprina pagrindinį romano veikėją dvasiškai ir suteikia jam drąsos iš naujo užsitarnauti gerą vardą nuėinant pas rektorių ir pranešant jam apie neteisingą tėvo Dolano poelgį. Nors šis susitikimas yra sėkmingas ir tai, kad nugalėjo demokratija, suteikia Stivenui laikiną pasitenkinimą, jam didvyriškumas yra tam tikras suvaržymas, iš kurio jis „stengiasi išsivaduoti“ (P, 58). Didvyriškas vaikinio elgesys nepakeičia nei jo kaip pašaliečio reputacijos bendraklasių akyse, nei leidžia vaikinui pajusti priklausymą visuomenei: jis lieka visiškai vienas.

Antrame skyriuje *Stiveno Dedalo horizontų plėtimasis*: „*prigimtis išreikšta kitaip*“ aprašomas meistriškas Joyce'o kalbos valdymas siekiant atskleisti Stiveno horizontų plėtimąsi per jo paauglystės susidomėjimą skirtingais gyvenimo aspektais bei norą priimti bet kokią gyvenimą metamą iššūkį. Vasaros atostogų metu Blekroke berniukas atranda nušviečiančią bei iš pagrindų pakeičiančią skaitymo patirtį ir susižavi vaizdinga Diama knygos *Grafas Montekristas* kalba. Stiveno susitapatinimas su pramanytu Montekristu, kuris pakeičia „mažylį tuką“ iš vaikystės pasakos, rodo kintantį berniuko savęs suvokimą ir žymi jo troškimą gyventi romantišką ir nuotykių pilną gyvenimą. Šias pakilias laimės akimirkas pritemdo netikėti finansiniai sunkumai Dedalo šeimoje, dėl kurių Stivenas negali grįžti į Klongausą. Todėl berniukas atsiskiria nuo pasaulio, jį erzina kitų vaikų nerūpestingų žaidimų garsai. Konkrečių Diama romano smulkmenų atkūrimas berniuko mintyse padeda sutrikusiam ir nusivylusiam paaugliui pabėgti nuo niūrios tikrovės, kurią jam per sunku priimti. Pasinerdamas į meilės bei nuotykių fantazijas, Stivenas nesąmoningai palieka vaikystės pasaulį. Pamažu berniuko mintys apie išgalvotą gražuolę Mercedes susilieja su jo prisiminimais apie mergaitę Ailiną, kurią jis sutiko tikrame gyvenime. Mintys apie jų susitikimą nenurimsta Stiveno galvoje ir sukelia jausmų antplūdį, kurį jis bando nuslopinti rašydamas eilėraščių savo mylimajai „E— C—“ romantiška kalba (P, 70). Jo išgyvenamas susvetimėjimas ir didžiulis Ailinos ilgesys bei nepaaiškinamas vidinis skausmas rodo ankstyvą Stiveno seksualinių poreikių atsiradimą.

Mokymosi Belvedere metai atskleidžia susiformavusį ir aiškiai apibrėžtą Stiveno literatūrinį skonį. Stivenas patiria „neaiškų <...> pagiežos pilną džiaugsmą“, kai jo rašinį dėl erezijos išskiria mokytojas (P, 79). Būtent Belvedere paauglys pirmą kartą suvokia savo slaptą didžiavimąsi skaitytojų šokiravimu. Net užgauliojamas kai kurių savo bendraklasių Stivenas tvirtai laikosi savo nuomonės, kad Baironas yra geriausias poetas. Nepaisydamas visų savo akademinų laimėjimų Stivenas ir toliau kenčia „nepagydomą sielos vienvatę“ (P, 86) ir vis labiau trokšta rasti būdą išreikšti ramybės neduodančius ir nenurimstančius jausmus.

Stiveno paauglystės sąmyšio kontekste Joyce'as nagrinėja tėvo ir sūnaus santykių temą. Stiveno apsilankymas Korke su tėvu aprašytas pasitelkus ironiją, kurią Joyce'as perteikia pasinaudodamas mitu apie Dedalą. Panašiai kaip mitinis Dedalas, Stiveno tėvas itin rūpinasi savo sūnaus ateitimi ir nori jam suteikti galimybę įgyti geriausią išsilavinimą. Tačiau, priešingai nei mitinis herojus, kuris stengėsi sūnui duoti patarimus įvairiomis gyvenimo situacijomis, Simonas Dedalas savo atžalos akyse praranda autoritetą ir nebegali tinkamai perduoti Stivenas tėviško pamokymo. Vėliau, pasibjaurėjęs savo tėvo vulgariu ir atstumiančiu elgesiu aludėje, bręstantis berniukas tėvystę vadina „legaliu prasimanymu“ (P, 98).

Stiveno fizinis buvimas šalia tėvo atskleidžia gilų ir didėjančią būsimąjo menininko egocentrizmą. Žodis *Foetus*, kurį vaikas pamato išpjautą tamsiame suolo medyje anatomijos auditorijoje (P, 89) veda jį link epifanijos. Vidinis nušvitimas leidžia Stiveno suvokti paslaptinę ryšį su kitų kartų mokiniais, patyrusiais tokią pat „žvėrišką <...> blogybę“, kurią sukelia šiandien jam ramybės neduodantys seksualiniai impulsai. Suvokęs, kad „jo vaikystė mirė arba buvo prarasta“ (P, 96), paauglys visu „kūnu ir protu“ (P, 101) atsiduoda trumpai fizinio pasitenkinimo akimircai jaunos Dublino prostitutės glėbyje. Nuo pradžios jo potraukį moterims lydėjo nepaaiškinamas slegiantis kaltės jausmas, už kurį Stiveno vis turėjo „atsiprašyti <...>, pripažinti <...> [ir] išpažinti“. Jauna, pasitikinti ir motiniška prostitutė, kurios paauglys geidžia fiziškai ir dvasiškai, įkūnija jo motinos, jo auklėtojos Dantės, Švenčiausiosios Mergelės ir Ailinos bruožus ir taip išsprendžia jo vidinį konfliktą, susijusį su moterimis.

Trečiame skyriuje *Estetinio mąstymo įtaka menininko formavimuisi* dėmesys skiriamas tolesniam Stiveno Dedalo vidinės kelionės etapui, pabrėžiama, koks svarbus grožio suvokimas, padėjęs vaikinui suprasti savo kaip menininko pašaukimą. Išpažinęs nutikimą su prostitute kunigui, Stivenas savo noru išsižada malonumų, gaunamų iš juslinio pasaulio patyrimo. Tačiau, nepaisant jo pastangų suvaldyti įgimtus instinktus, atsisakant jų, ir dėl to jaučiamo fizinio diskomforto, Stiveno kaip menininko asmenybė nuolat ryškėja. Pamažu išryškėję Stiveno pyktis, užsispyrimas ir geismas pradeda brautis po jo nauja, pakeista veikėjo išore ir netvirti jo nenatūralaus religingumo pamatai ima byrėti. Nors kunigo pašaukimas vilioja Stiveną savo „paslaptingu žinojimu ir slapta galia“ (P, 159), akivaizdus vaikinio nesugebėjimas suvaldyti ramybės neduodančių susimaišiusių jausmų verčia jį abejoti savo religiniu pašaukimu ir ragina gyvenime ieškoti naujų kelių.

Ketvirto skyriaus pabaigoje vaikščiodamas jūros pakrante Stivenas supranta, kad lankydamas universitetą jis gali rasti ir „geresnių dalykų“ (P, 165). Svajonė apie neribotų žinių įgijimą skatina jį kiekvienoje dienoje įžvelgti grožį ir savo jausmus apie šį grožį perteikti vaizdingai sudėliotais žodžiais. Vaikas žavisi atradimu, kad dienos grožį galima užfiksuoti, sustabdyti ir perteikti žodžiais. Linksma kreipinys „Stephanos Dedalos“ (P, 168), kuriuo į vaikina kreipiasi jo draugai, padeda jam suvokti, jog jo likimas priklauso nuo mitinio tokio paties vardo dvasios. Į šį mitą įeina užkoduota žmonių patirtis ir visi atsakymai į visų kartų žmonių klausimus. Įtraukdamas Dedalo mitą į kūrinio *Menininko jaunų dienų portretas* kalbą Joyce'as atgaivina archetipinę patirtį modernistiniame tekste. Kaip ir mitinis Dedalas, archetipinis „amatininkas“, Stivenas nekantriai nori peržengti savo praeities religinius ir kultūrinius ribojimus bei kurti savo paties meninės laisvės ateitį. Veikėjas jaučia, kad jis palieka savo paauglystę ir žengia į suaugusiųjų pasaulį: „Vienas <...> nerūpestingas <...> pasiruošęs gyvenimo iššūkiams“ (ibid.).

Stivenui epifaniją, kurią taip pat galima laikyti romano kulminacija, sukelia jauna mergina, vaikščiojanti paplūdimiu. Vidinio nušvitimo akimirka lydi trykštantis pagrindinio veikėjo „begalinis džiaugsmas“ (ibid.), nes jis suvokia, kad grožio supratimas iš tikrųjų gali būti mielas. Mergina simbolizuoja tobulą moters grožį ir kūrybiškumą. Joyce’as palygina merginą su „nuostabiu“ <...> keistu ir gražiu jūrų paukščiu“ pabrėždamas jos mitinę reikšmę: ji patraukli tiek fiziškai, tiek dvasiškai. Mergina yra „tyra“, „skaisti“ ir seksualiai patraukli. Jis gali „dievinti“ ją lyg ji būtų meno objektas, ir nebesigėdija savo geismo jai. Svarbiausia, epifanija padeda atskleisti Stiveno, kaip menininko, asmenybę bei leidžia jam suvokti, kad jo pašaukimas yra „Gyventi, klysti, klupti nugalėti, iš gyvenimo kurti naują gyvenimą“ (P, 172).

Ketvirtame skyriuje *Atsiskyrimas kaip neišvengiama menininko atsiskleidimo dalis* tiriami veiksniai, suformavę Dedalo gyvenimą ir neleido jam siekti tikslo tapti menininku. Jaunuolį vargina daug jėgų atimantis tėvo egotizmas (šeimos simbolis), slegia nuolat paklūstančios motinos kančia (šalies simbolis) bei erzina neprotingas pasimetusios vienuolės šauksmas, kurį jis nugirsta pro langą (religijos simbolis) (P, 172). Suvokęs savo kaip menininko pašaukimą, Stivenas žūtbūt stengiasi atsiskirti nuo šeimos, šalies ir religijos, varžančios jo nerimstančią sielą ir vedančios į pataikūnišką, pasmerktą ateitį. Stivenas visiškai atsiduoda laisvei, pasižadėdamas nepaisyti balsų „grasinančių sutrypti jo jaunystės pasididžiavimą“, „aido“ (P, 175—176). Jo susvetimėjimas universitete Stivenui uždeda „nebendruojančio, savyje paskendusio žmogaus“ etiketę (P, 177), tačiau Stivenas ir toliau lieka ištikimas savo pažiūroms, visų pirma dėmesį skirdamas savo, o ne naivios ir pataikaujančios airių studentų kartos, tikslams.

Atsiskyres Stivenas skaudžiai suvokia, kad su Klougause ir Belvedere įgytomis žiniomis jis „būtų ne kas kitas, o tik drovus pasaulio kultūros šventės svečias“ bei stengiasi paneigti Airijos švietimo institucijose teikiamas „vienuoliškas“ žinias (P, 180). Per pokalbį su studijų dekanu jaunuolis pabrėžia skirtumą tarp „praktinių menų“, kuriems atstovauja dekanas, ir „laisvųjų menų“, kuriais žavisi studentas (P, 185). Čia Joyce’as aiškina savo paties estetikos teoriją remdamasis Šv. Tomo Akviniečio mokslinė viduramžių filosofija. Akviniečio nuomone, žemiškas grožis atsiranda iš tobulo dieviškojo pasaulio grožio. Kaip menininkas Joyce’as suvokia grožį pojūčiais ir protu bei didžiausią dėmesį skiria simboliniam pasaulio pakeitimui. Besitęsiantis pokalbis atskleidžia dekaną mokslinį ribotumą, ir jaunam studentui gaila „tarnaujančio žmogaus“, kuris yra luošas kaip Ignacijus, tačiau jo akyse nematyti nė lašo entuziazmo, kuriuo trykšta Ignacijus (P, 186). Galiausiai Stivenas pripažįsta, kad universitetinis lavinimas negali tinkamai paruošti žmogaus kaip jis, norinčio išlaikyti individualius estetinius idealus.

Sėdėdamas ant bibliotekos laiptų ir stebėdamas paukščių skrydį pagrindinis veikėjas svarsto mitines savo ateities galimybes. Jis mąsto apie Dedalo vardą ir išgirsta paukščių klykimą, lyg jie ragintų Stiveną „visam laikui palikti maldos ir protingumo namus ir būti ten, kam jis sutvertas“ (P, 224). Nors jo draugas Krenlis Stivenas planus palikti Airiją laiko klaida, vaikas nebijo išvažiuoti ir kentėti dėl savo meno, net jei jo gyvenimas būtų visiems laikams pasmerktas (P, 247). Kai Krenlis pataria Stivenui pradžiuginti motiną atliekant „Velykų pareigą“, jaunuolis lieka ištikimas savo *non serviam* įsitikinimams ir atsaisako atlikti tai, kuo jis „nei tiki, nei kada nors tikės“ (P, 239).

Kažkada Stivenas buvo ištikimas savo šeimos pažiūroms, šaliai ir religijai, vis dėlto, patyręs nusivylimą, išdavystę ir suvaržymus, jis pasiryžęs visus juos užmiršti ir taip išreikšti savo meninę, dvasinę ir tautinę laisvę. Artėjant Stiveno išvykimui romano

pabaigoje jo dienoraščio įrašai tampa vis labiau teikiantys vilčių, nes juose atsispindi didėjantis vaikino susižavėjimas kalba. Galiausiai Stivenas ištaria savo bendravardžio, mitinio veikėjo Dedalo, vardą prašydamas „seno amatininko“ pagalbos kuriant jo kaip menininko ateitį.

Kūrinyje *Menininko jaunų dienų portretas* palaipsniui progresuojančia kalba, perteikiančia Stiveno meninio vystymosi etapus, Joyce'as tiria hermeneutinę žmogaus egzistavimo prasmės problemą bei vidinės žmogaus laisvės svarbos, jam palaipsniui suvokiant tikrąją savo tapatybę, klausimą.

IŠVADOS

Ankstyvoji Joyce'o proza žymi lūžį grožinės literatūros tradicijoje. Perversmą sukėlus rašytojo meistriskumas skirtas ne tikrovės iliuzijai sugniuždyti, bet gėrėtis kalbos galia ir įvairiapusiškumu. Apsakymų rinkinyje *Dubliniečiai* ir romane *Menininko jaunų dienų portretas* atskleidžiama, kad meno kūrinys yra neatsiejama autoriaus pasaulio formavimosi dalis. Intensyvus Joyce'o kalbos judesys lemia hermeneutinio rato produktyvumą ir užtikrina kūrinio atvirumą nebaigtiniam interpretacijų skaičiui. Todėl Joyce'o teksto skaitymas yra įvykis, kurį galima laikyti prasmės kūrimo procesu, o ne vien tik akistata su baigtinai įreikšmintu produktu. Tačiau iš tikrųjų Joyce'o tekstą skaito ne skaitytojas. Joyce'o tekstas yra aktyvus pasirinkti arba atmesti skaitytoją.

Kaip unikali Joyce'o meninio pasaulio struktūra epifanija žymi rašytojo nutolinimą nuo XIX amžiuje nusistovėjusių literatūrinių kanonų ir atskleidžia apsimestinio natūralizmo bruožus ankstyvojoje modernistinėje Joyce'o prozoje. Religinė Joyce'o sekuliarosios epifanijos kilmė rodo, kiek daug rašytojas prisidėjo prie tradicinės religinės patirties, pradėtos romantizmo rašytojų, pavyzdžiui, Williamo Wordswortho ir Thomaso de Quincey, estetinio pervertinimo. Tiek apsakymų rinkinyje *Dubliniečiai*, tiek romane *Menininko jaunų dienų portretas* skaitytojo ir teksto horizontai susijungia epifaninių nušvitimų akimirkomis, kurios leidžia skaitytojui tapti nepriklausomu nuo savo išankstinių nusistatymų ir kurti vientisą teksto reikšmę. Svarbiausia, epifanijos leidžia Joyce'ui sulygininti kalbą ir skaitytojo / interpretuotojo vidinę patirtį. Rašytojas abejoja patirties atspindėjimu paskirdamas jai vietą kalbos judesyje. Dėl epifanijos momentiško, staigumo ir laisvės ji skatina galimybes, kurios nėra nei racionaliai iš anksto įsivaizduojamos, nei moraliai iš anksto nustatytos. Epifanija leidžia amžinumo patirčiai egzistuoti laike.

Apsakymų rinkinyje *Dubliniečiai* Joyce'o epifanijų mechanizmas veikia per nereikšmingus, tačiau turinčius simbolinę reikšmę, elementus ir skatina skaitytoją savyje atrasti gilią tiesą. Apsakymuose epifaniją sukelia kalbos vulgarumas („Arabija“, „Dievo malonė“), atsitiktinis gestas („Molis“) ar konkretus atsiminimas, susijęs su veikėju kasdienybėje („Evelina“, „Nelaimingas atsitikimas“, „Mirusieji“). Iš pirmo žvilgsnio tokioms išoriškai nereikšmingoms smulkmenoms suteikiama galia į visumą sujungti visą siužetą ir suteikti jam prasmę. Vis dėlto, užuot pasirinkęs paprasčiausią reikšmės atvertį, Joyce'as renkasi epifaniją kaip staigų ir stulbinantį poveikį skaitytojui darančią kalbos techniką. Beprecedentis apibrėžtumas, kurį Joyce'as suteikia įprastoms iš savo personažų realybės į meno sritį perkeliama smulkmenoms, leidžia rašytojui gyvenimą paversti artefaktu. Apsakymuose aprašomas gyvenimas nėra tikrasis Dublino gyvenimas dvidešimto amžiaus pradžioje. *Dubliniečių* pasaulį kuria Joyce'o kalba, kuri ir lemia apsakymų pasaulio ilgaamžiškumą, taigi apsakymų pasaulis trunka kur kas ilgiau, nei galėtų pasigirti bet koks tikras miestas, iš esmės jis yra esatis.

Apsakymų rinkinyje *Dubliniečiai* epifanijos meta iššūkį skaitytojui peržengti ribotą išgalvotų personažų asmenybių perspektyvą. Tik tada skaitytojas suvoks, kad jo paties gyvenimas yra lyg tekstas, kurio vienumas, darnumas ir tapatumas sukuriama neįtraukiant ko nors ar nustumiant į šalį viską, kas nėra tikrasis aš. Gadamerio ir Ricoeuro pasiūlytas hermeneutinis kelias leidžia interpretuotojui suvokti, kad Joyce'o epifanija gina meno tiesą, išsiliejančią į horizontą, supusį skaitytoją prieš jam susiduriant su *Dubliniečiais*. Todėl priimdamas Joyce'o teksto pasaulį, atskleidžiamą per daugybę interpretacijų, skaitytojas plečia savo horizontus bei suvokia dar labiau praturtintą savo asmenybę.

Dėl hermeneutinio domėjimosi savastimi Joyce'o epifaniją galima vadinti hermeneutine patirtimi. Ji suteikia apsakymų rinkiniui *Dubliniečiai* pasaulinės svarbos, pabrėžia lingvistinį kelių reikšmių kūrimą bei paneigia visus teiginius, kuriais tvirtinamas bet koks galimas Joyce'o meninio pasaulio suvokimo stabilumas.

Dėl savo „atvirumo“ atrodo, kad *Menininko jaunų dienų portretas* užpildo spragą tarp praėjusio laiko ir empirinio čia ir dabar pasaulio. Stivenui Dedalui, Joyce'o būsimam menininkui, pereinant ir patiriant savo gyvenimo laikotarpius — vaikystę, savarankiškumu ryškėjanti paauglystė bei branda, kai galiausiai apsisprendžiama palikti Airiją — romanas stilistiškai auga, kalba tampa vis sudėtingesnė. Romano pagrindinis veikėjas žavisi epifaniškais patirtimis, žyminčiomis jo kūrybinės transcendencijos akimirkas ir vedančiomis į aukštesnius suvokimo bei meninio įkvėpimo lygmenis. Taigi *Menininko jaunų dienų portretas* kalba pereina nuo pasakojimo trečiuoju asmeniu su retais dialogais prie veiksmų su daugybe dialogų, kol galiausiai pasiekiami kulminacija — pirmuoju asmeniu pateikiamos ištraukos iš Stiveno Dedalo dienoraščio, atspindinčio jo emocijų ir intelektualinį atsitolinimą nuo šeimos, religijos ir tėvynės. Darbe *Menininko jaunų dienų portretas* epifanijos žymi Stiveno Dedalo meninio savarankiškumo vystymosi stadijas ir naudojamos kaip patirties estetizavimo priemonė.

Romane Šv. Tomo Akviniečio viduramžių estetika tampa matrica, kuria remdamasis Joyce'as iškelia modernistines, aiškiai kalba pagrįstas grožio teorijos struktūras. Stivenui Dedalui kategorija „gražus“ yra sinonimiška kategorijai „geras“. Laikydamasis savo estetinės nuostatos, Stivenas grožį laiko ne akvinietiška simetrija, o paties objekto išvaizda. Kaip objekto grožis reiškiasi švytėjimu, taip ir teksto prasmė, vibruojanti kalbos audinyje apsirėškia kaip nušvitimas. Šiuo požiūriu kūrinio interpretavimo procesą galima palyginti su teksto epifaninio švytėjimo atskleidimu.

Įausdamas mitą į *Menininko jaunų dienų portreto* kalbą, Joyce'as atgaivina archetipinę patirį modernistiniame tekste ir taip sprendžia hermeneutinį žmogaus egzistencijos prasmės bei individo kelionės į savo tikrąjį „aš“ klausimą.

Remiantis pateiktomis išvadomis galima teigti, kad įžanginėje dalyje pateiktos hipotezės buvo įrodytos

LANGUAGE AS EXPERIENCE OF JAMES JOYCE'S WORLD
(based on the short story collection *Dubliners* and the novel *A Portrait of the Artist as a Young Man*)

Summary

It is generally acknowledged that the language of art does not offer itself freely and vaguely for casual interpretation according to the mood of the quester but it sets definite demands on an intellectual reader. The works of the Irish Modernist writer James Joyce (1882—1941) vividly exemplify the capacity of art to resist any forces of the habitual realistic writing patterns in order to constantly generate new and stunning fictional worlds. Not surprisingly, the phenomenon of Joyce's language constantly raises new aspects of interpretation for the scholars of literature. An increasing productivity of the Joycean 'industry' reveals one simple truth: the more it is written about the subject, the more things are generated for the new researchers to write about. In this respect, it seems that the writer who claimed that his works would "keep the professors busy for centuries" (*CW*, 14) was not mistaken.

The scholarly issue of the thesis is the language of James Joyce's early prose as a medium of hermeneutical experience.

The object of the research is the language of James Joyce in his short story collection *Dubliners* (1914) and his novel *A Portrait of the Artist as a Young Man* (1916).

The aim of the research is to explore the language of James Joyce's early prose as a key to understanding of his unique fictional world and profoundly individual artistic vision within the methodological framework of hermeneutics developed by Hans-Georg Gadamer (1900—2002) and Paul Ricoeur (1913—2005).

The following **tasks** have been undertaken in the process:

- to reveal the complexity of the hermeneutical approach as a blending of its methodological, philosophical and artistic tendencies over the centuries;
- to highlight the experience of reading the Joycean text as an 'open work';
- to unveil the mock-naturalistic character of Joyce's early Modernism;
- to define the concept of *epiphany* and investigate it as hermeneutical experience from the mythological, theological, philosophical and literary perspective;
- to reveal the epiphanic mechanism providing in the movement of language in *Dubliners*;
- to explore the expansion of the horizons of the artist-to-be through the chain of epiphanies in *A Portrait of the Artist as a Young Man*.

The hypotheses set for the thesis are as follows:

1. Joyce's Modernist artistry and verbal sensitivity allowed the writer to create and present new experience through the medium of language.
2. Joyce's literary epiphany is a spontaneous revelation of hermeneutical experience.
3. The technique of Joycean epiphany, manifested in *Dubliners* and *A Portrait of the Artist as a Young Man*, serves as a means to reveal the movement of language towards meaning.

Methodology of the thesis. The thesis is based on the interpretive strategies of heremenutics as initiated and developed in the works of Hans-Georg Gadamer and Paul Ricoeur. Since hermeneutics as the whole body of the human sciences may hardly be treated as an exact science, the role of the hermeneutical approach applied in the human

sciences is different from the role of any method of research employed in the natural sciences. From its very origins, the hermeneutical perspective extends the boundaries that the instrumentality of any method sets to contemporary science. Thus, the route offered by hermeneutics in the field of literary interpretation does not imply any strictly schemed method of 'scientific' analysis. Here, the emphasis is laid on understanding and interpretation that make an inseparable part of man's total experience of the world rather than a particular scientific inquiry. Gadamer's hermeneutical reasoning offers an account of what understanding is and how it involves the whole human being. Therefore he refers to hermeneutics as ontology rather than methodology with the claim that the "hermeneutic phenomenon is basically not the problem of method at all < ... > It is not concerned primarily with the amassing of ratified knowledge which satisfies the methodological ideal of science — yet it is concerned < ... > with knowledge and with truth." (Gadamer, 1975, xi)

Nonetheless, it would be improper to regard Gadamer as an enemy of method, which is essential to every field of human investigation. The problem, however, arises when the scientific method is viewed as the best and only way for obtaining knowledge. Through an extensive philosophical analysis the scholar attempts to disclose that it is not the method but rather hermeneutical understanding obtained through interpretation that acquires a universal significance. Thereby, the present doctoral thesis will follow the perspective offered by hermeneutics as an art of understanding through employment of adequate interpretative tools in search for meaning and the truth of art.

The universal nature of hermeneutics as a realm of philosophical inquiry rests on the claim that language is the foundation of everything which can be understood. Hence truth expressed through the language of fiction cannot be adequately explained by any strict scientific method: the true meaning of language transcends the narrow limits imposed by a strict methodological analysis. As a mode of interpretation, hermeneutics does not offer any clear method for the determination of the scientific truth but denotes an activity which makes a discovery and expression of truth possible. Here truth is not perceived as something which may be defined by employing a particular technique of scientific inquiry. Rather, it is something that transcends the limits of methodical reasoning. Above all, any methodically generated truth prevents the investigator from the openness to other ways to discover the truth of a particular work of art. The truth expressed in the spoken or written language may be revealed through the interaction between the reader's/interpreter's individual pre-understanding and universal understanding evoked by the world of a text.

With regard to the hermeneutical methodological thought of Paul Ricoeur, the principal thing to note is the highlighting function of distantiation. This is the initial and necessary step to any correct appropriation of the text. Firstly, distantiation occurs between the text and its author, since once written the text becomes autonomous of its author and starts generating new meanings. By rejecting the author-centered meaning proposed by the Romantic hermeneutics Ricoeur emphasises that in the process of interpretation the text should be unfolded not towards its author but towards the new world which it discloses. Another case of distantiation exists between the text and the reader/interpreter who should respect the world of any text in its otherness. Ricoeur considers the methods of historical and literary analysis as necessary tools for text interpretation. Yet, the meaning of the text can be fully grasped only as it is actualised in the life of the reader/interpreter who appropriates it. The interpreter is, therefore, challenged to uncover new meanings along the fundamental line of meaning indicated by the text. In projecting himself/herself

into the possible world opened up by the non-ostensive references of the text, the reader/interpreter submits his/her own understanding to the possibility for undergoing its development initiated by the text. For Ricoeur, to understand a text is to “understand oneself in front of the text”. (Ricoeur, 1994, 143) Therefore, the scholar treats interpretation as the process by which the disclosure of the new modes of being provides the subject with a new capacity to know himself/herself.

The hermeneutic theories elaborated by Gadamer and Ricoeur share the same philosophical model of integral reasoning as a means leading to interpretation and universal understanding. Such standpoint rests on the idea that it is the hermeneutic experience, which encompasses all human experience and thus is able to unite the human discourse that has been disintegrated by various methods. The dialogical nature of fiction and reality allows for approaching James Joyce’s Modernist writings from the hermeneutical perspective based on the methodological claim that the understanding of human existence, revealed through the dialogue of the literary text and multiple contexts, is impossible without interpretation.

Novelty and relevance of the work. Although in the context of world literary criticism the phenomenon of Joycean language has been vastly explored and remains in constant focus of international scholarship, the scope of the Joycean research in Lithuania is, however, relatively small. Lithuanian literary criticism has not made so far any deeper inquiry into the writings of the highly influential author of the Modernist movement. There has been no substantial study devoted to Joyce’s works except for several articles. Izolda G. Geniušienė’s paper “Meaning Constituted in the Language of the Epiphanies in James Joyce’s *A Portrait of the Artist as a Young Man*” (2006) offers valuable insights into the mechanism of the Joycean epiphany as a key to the unlocking of the meaning of the Modernist text. Inga El Dray’s paper “Usual and Occasional Functions of Allusive References, Actualisation of Meaning from the Semantic-stylistic Point of View in James Joyce’s *A Portrait of the Artist as a Young Man*” (2002) focuses on the types and functions of allusions and literary quotations as they appear in Joyce’s novel. The Joycean phenomenon has also been discussed by Dovydas Judelevičius and Antanas Andrijauskas in the collection of interviews *Pokalbiai apie anglų rašytojus (Conversations about the English Writers)* (1999) (pp. 245—273). The attempts of the young researchers at the explorations of the language of Joyce’s *Dubliners* should also be mentioned, namely: Diana Mincytė’s “The Analysis of Uncertainties in James Joyce’s Short Story Collection *Dubliners*” (MA Thesis, Vytautas Magnus University, Kaunas, 1997) and Edita Šidlauskaitė’s “Representation of Modern Experiences in James Joyce’s *Dubliners*” (MA Thesis, Vilnius Pedagogical University, Vilnius, 2005).

The current doctoral dissertation analysing the language of early Joycean prose from the hermeneutical perspective will hopefully be an initial comprehensive contribution to the Lithuanian literary scholarship.

Scientific sources. For the survey of the historical development of hermeneutics the following theoretical material was employed: on Biblical hermeneutics — Duncan S. Ferguson’s *Biblical Hermeneutics: An Introduction*. (1986); Henri de Lubac’s *Medieval Exegesis: Four Senses of Scripture* (2000); Richard N. Soulen’s *Handbook of Biblical Criticism* (2001); Hans Urs von Balthasar’s *Origen Spirit and Fire: A Thematic Anthology of His Writings* (1984) as well as the views of Philo, Origen, Clement of Alexandria, John Cassian, St John Chrysostom, St Augustine and St Thomas Aquinas; T.F. Torrance’s “Scientific Hermeneutics According to St. Thomas Aquinas” In: *The Journal of*

Theological Studies, XIII (2), 1962, pp. 259—289; on methodological hermeneutics — Wilhelm Dilthey's *Hermeneutics and the Study of History* (1996) and Friedrich Schleiermacher's *Hermeneutics and Criticism and Other Writings*. (1998); Richard E. Palmer's *Hermeneutics: Interpretation Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger and Gadamer* (1969); on philosophical hermeneutics — Martin Heidegger's *Being and Time* (1962) as well as the well-grounded critical insights of Donald G. Marshall and John C. Mallery; on dialogical and critical hermeneutics — The fundamental works of Hans-Georg Gadamer (*Truth and Method* (1975); *The Relevance of the Beautiful and Other Essays* (1986) and Paul Ricoeur (*Hermeneutics and the Human Sciences: Essays on Language, Action and Interpretation* (1994); *The Conflict of Interpretation: Essays in Hermeneutics* (1974); *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning* (1976); *The Rule of Metaphor: Multi-Disciplinary Studies in the Creation of Meaning in Language* (1978)) served as the main sources of interpretation. Numerous critical assessments of hermeneutics as an art of textual understanding have been dispersed in a number of the philological, philosophical and theological articles published in the periodicals *Modern Philology*, *The Rhetoric of Fiction*, *Premise*, *PMLA*, *Diacritics*, *The Harvard Theological Review*, etc. In the analysis of the peculiarities of Gadamer's dialogical hermeneutics, the critical ideas of Jean Grodin, Richard J. Bernstein, William Larkin, Cristina Lafont, John M. Connolly, Steven D. Kepnes and Douglas Jones were of considerable use.

Over seven decades of Joyce criticism reveal that the reading of his fiction has moved through different critical paradigms, periods and places. The complex artistic world of the Modernist author has preoccupied the entire generations of scholars to search for the new ways of reading Joyce's works in order to unfold the uncountable layers of meaning that his writings entail. The recent direction of the international Joyce criticism attests an ever increasing interest in the Joycean language which is being approached from various perspectives. It should be noted, however, that the main focus of the contemporary critics is attached to the language of Joyce's Modernist masterpiece *Ulysses* and his controversial novel *Finnegans Wake*, whereas the language of his early Modernist prose has received significantly less consideration. Among recent substantial academic studies devoted to the language of James Joyce, it is important to mention Hugh Kenner's *Dublin's Joyce* (1987); Daniela Heller's *Everyman's Epiphany: Readings of James Joyce's Dubliners*, A Portrait of the Artist as a Young Man and *Ulysses* (1986); Robert Spoo's *James Joyce and the Language of History* (1994). Cordel D. K. Yee's *The Word according to James Joyce* (1997); *Between Word and World: Language and Representation in Joyce* (1989); Jeffery Hibbert's *Room for Possibilities: James Joyce and the Rhetorical Work of Fiction* (2008); Derek Attridge's *Joyce Effects: On Language, Theory, and History* (2004); Jean-Michael Rabaté's *James Joyce and the Politics of Egoism* (2002); Laurent Milesi's *James Joyce and the Difference of Language* (2003); Umberto Eco's *The Middle Ages of James Joyce: The Aesthetics of Chaosmos* (1989); Lucia Boldrini's *Joyce, Dante and the Poetics of Literary Relations* (2001) and *Medieval Joyce* (2002); K. O'Callahan's *The Space between Music and Language in the Writings of James Joyce* (2006) and Christine Smedley's *Dirty Language: Abjection and Experimental Writing in Walt Whitman, James Joyce, and Mina Loy* (2007).

For the investigation of the Joycean text as an *open work* and the problem of the ideal reader, the critical insights of the Italian semiotician Umberto Eco presented in *The Limits of Interpretation* (1990), *Interpretation and Overinterpretation* (1992) and *On Literature* (2005) were of particular significance.

The critical observations of Ezra Pound found in *The Letters of Ezra Pound to James Joyce with Pound's Essays on Joyce* (1968), W.B. Yeats' *Letters* and Joseph Conrad in *Prefaces to My Works* (1937) were particularly suggestive in featuring the mock-naturalistic character of the early Joycean Modernism.

For the disclosure of epiphany as hermeneutical experience the following material was employed: on the etymology of the concept — *A Greek-English Lexicon of the New Testament* (1889); Ceslas Spicq's *Theological Lexicon of the New Testament* (1994); on the semantics of the concept — A.J. Vermeulen's "Le développement sémasiologique d'επιφάνεια et la fête de l'Épiphanie" (1964); on the use of epiphany in the mythological, biblical and theological context — Northrop Frye's *Fables of Identity: Studies in Poetic Mythology* (1963); Howard W. Clarke's *Gospel of Matthew and Its Readers: A Historical Introduction to the First Gospel* (2003); Donald A. Hagner's *Word Biblical Commentary. Matthew 1—12* (1995); Andrew Y. Lau's *Manifest in Flesh: The Epiphany Christology in Pastoral Epistles* (1996); on epiphany with regard to its synonymous terms in philosophy — Rudolf Otto's *The Idea of the Holy* (1958); Mircea Eliade's *The Myth of the Eternal Return: Cosmos and History* (1971); Emmanuel Lévinas' *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority* (1961); on epiphany and the corresponding terms in literature — Aristotle's *Poetics* (1984); the poems of the sixteenth century Spanish mystics St. John of the Cross and St. Theresa of Avila as well as the English Metaphysical poets Richard Crashaw and George Herbert; the works of the English Romanticists William Wordsworth's *The Collected Poems* (1995) and Thomas de Quincey's *The Collected Writings* (1968); the Modernist T.S. Eliot's *Selected Poems* (1967); on the Joycean literary epiphany — Morris Beja's *Epiphany in the Modern Novel* (1971); Ashton Nichols' *The Poetics of Epiphany: Nineteenth Century Origins of the Modern Literary Moment* (1987); Wim Tigges' *Moment of Moments: Aspects of Literary Epiphany* (1999); Martin McLuhan's *Joyce's Portrait: Criticism and Critiques* (1962) and T. S. Eliot's *Selected Essays* (1950). Florence L. Walzl's critical insights presented in *The Liturgy of the Epiphany Season and the Epiphanies of Joyce (PMLA 80 (1965))* have also been beneficial.

THE STRUCTURE AND CONTENT OF THE WORK

The current thesis consists of an introduction, four parts, conclusions, a list of references and data sources and an appendix (publications on the topic of the dissertation). The *Introduction* presents the scholarly problem, defines the object of investigation, proposes the hypotheses, formulates the objective and tasks of the thesis, describes the employed methodology, discusses the relevance and novelty of the research, and offers a brief presentation of the analysed material.

Part One of the dissertation titled *The Origin and Historical Development of Hermeneutics* traces the foundation and evolution of the hermeneutic thought from the early Biblical exegesis through the Romanticist methodological approach and Martin Heidegger's hermeneutic ontology to hermeneutics as an art of textual understanding with a particular focus on its direction offered by Hans-Georg Gadamer and Paul Ricoeur. The survey of the historical development of the theory of interpretation allows to notice the complexity of the hermeneutic approach as a blending of its methodological, philosophical and artistic tendencies over the centuries and thus seems to be a necessary and helpful outset for the future research. Part One consists of five chapters.

Chapter One *Biblical Exegesis as a Basis of Classical Hermeneutics* highlights the developmental stages of the Biblical exegesis which provided a substantial background for the formation of the hermeneutic theory. As a general strategy of interpretation, hermeneutics can be traced back to the ancient Greek study of literature and the Patristic tradition of Biblical exegesis. Allegorical interpretation was first developed in Greece in the third century B.C. as an attempt to make the embarrassing elements found in Homer and Hesiod philosophically correct. Such a method of interpretation spread to Alexandria where the Jewish philosopher Philo (c. 20 BC — c. AD 50) employed it to demonstrate that the Old Testament was consonant with Plato and the Stoics and, thus, to bridge the gap between Judaism and the Greek philosophy. His interpretive technique attempted to maintain the validity of both the literal and allegorical meanings of the Holy Writ, since he considered both to be divinely inspired. However, in accord with the ancient Rabbinic tradition, Philo rejected any literal interpretation of Scripture when it was either blasphemous or simply ridiculous.

Ancient Rabbinic hermeneutics implied that the truth embodied in the Bible was inexhaustibly rich and relevant to the present. Although the Jewish Rabbis and the early Church Fathers used similar philological tools, their Biblical commentaries were better known for the development of allegorical readings, frequently at the expense of the literal meaning of the text.

The first Christian schools of exegesis founded in Alexandria and Antioch in the third century represented two divergent approaches to the interpretation of the Biblical texts: the allegorical interpretation with its emphasis on the deeper, spiritual sense of Scripture (Alexandrians), and the literal, or typological approach which stood for its literal or historical sense (Antiochenes).

The school of Alexandria came into prominence through the writings of such Fathers of the Church as Clement (c.150 — 215) and Origen (c.185 — c.254). Clement assumed Philo's twofold interpretation of Scripture and based it on Christian gnosis, i.e. the secret knowledge of the profoundest truths of faith. (*Stromateis*, 6.15.126) The key to the gnosis was an allegorical exegesis, which adopted the Philonic concept of the Bible as a lesson in psychology and cosmology. Origen's exegetical method based on the threefold sense of Scripture assumed an analogy between the Platonic and Pauline conception of the human being and Sacred Scripture. As a human being consists of body, soul and spirit, so the Holy Writ possesses a literal, moral and spiritual meaning. Overall, the exegesis exercised by Clement and Origen, which in many respects resembled the Greek method of allegorical interpretation, enabled the interpreters to move beyond the literal or historical meaning of Scripture in search for a deeper spiritual sense.

The school Antioch, represented by Theodore of Mopsuestia (350—428), Diodore of Tarsus (c.330 — 390) and Theodoret of Cyrus (c.393 — c.457) rejected the Alexandrian non-historical allegorisation by proposing the model of exegesis that involved *thēoria*. In such a way the Antiochenes shifted the focus of the interpreter from the text to a particular event of the redemptive history recorded by the text. This shift reveals that for the Antiochene exegetes the spiritual sense of Scripture was located within its literal sense. It is important to note, however, that within the historical event itself *thēoria* discovers not two different senses but rather a 'double sense', of which a spiritual dimension is firmly grounded in the literal-historical dimension. Although the Antiochene *thēoria* may be regarded as a close equivalent of the Alexandrian *allegoria*, in their search for the future

meaning of Sacred Scripture, the Antiochenes took into account the problem of the awareness of the human author more often than did the Alexandrians.

The hermeneutic principle that guided exegesis through the Middle Ages stemmed from a fifth century monk John Cassian's (c. 360 — 435) distinction of the four senses of the Scripture: historical or literal, tropological, allegorical and anagogical. (*Conferences XIV*, 8, 2—5) Although Cassian's model of Scriptural interpretation underwent a rich development in the Middle Ages, it should be noted that he introduced the fourfold scheme to indicate the richness of the Bible rather than to order its meaning systematically. In the thirteenth century St Thomas Aquinas (1225—1274) ascribed the literal sense to metaphor and made it clear that the language of Scripture possessed literary qualities. In his prominent work *Summa Theologica*, he still maintained the four senses of Scripture but argued that the three spiritual senses were firmly grounded in the historical or literal sense.

Turning to the context of the sixteenth century, it is interesting to observe that a very strong motive power of Protestantism was hermeneutics. The Protestant typological exegesis, which appeared after Martin Luther's translation of the Bible, viewed the texts as responses to historical or social situations rather than expressions of theological principles. Thereby, the interpretation might rely on empathetic understanding, or the interpreter's self-projection into the author's space. At the end of the nineteenth century such empathetic understanding served Friedrich Schleiermacher and Wilhelm Dilthey in their attempt to create generalized hermeneutics.

Chapter Two *Methodological Approach in Hermeneutics: Friedrich Schleiermacher and Wilhelm Dilthey* introduces a new stage in the evolution of the hermeneutic thought, which strived for a theory of interpretation applicable not only to religious but also to secular texts. It was the German philosopher and theologian Friedrich Schleiermacher (1768—1834) who approached Sacred Scripture as a special case of the more general problem of interpretation. He proposed to join the Classical philological focus on grammar and style and the Biblical exegetical concern for themes, thus creating “general hermeneutics” (*allgemeine Hermeneutik*). Schleiermacher was the first to define hermeneutics as a study of understanding as such. His concept of understanding involved empathy and intuitive linguistic analysis. Schleiermacher's method of interpretation was construed upon understanding and bore psychological as well as grammatical aspects. For him, the task of hermeneutics was to avoid misunderstanding and to discover the author's intent. Schleiermacher's idea of the ‘hermeneutical circle’ passed on into hermeneutics of the twentieth century and was further developed by Heidegger, Gadamer and other scholars.

Schleiermacher's follower, the German philosopher and historian Wilhelm Dilthey (1833—1911) imported the term ‘hermeneutics’ from the theological studies to the realm of philosophy in order to define the methods of *Geistwissenschaften* (‘sciences of the human spirit’) as opposed to the scientific method of the natural sciences. For him, hermeneutics was the “technique of understanding expressions of life set in written form.” (Dilthey, 1996, 309) Dilthey emphasized the significance of literature for human understanding of spiritual life and history and claimed that the inner life of man found its complete, exhaustive, and objectively comprehensible expression only in language. Interpretation, which is treated as a systematic application of understanding to the text, reconstructs the world in which the text was produced and places the text within that world. Though this circular process prevents the interpretation of a text from being scientifically objective, according to Dilthey, interpretation becomes more valid as it

assimilates more knowledge about the author and the author's values, instead of reflecting the interpreter's own sense of reality.

The hermeneutics exercised by Schleiermacher and Dilthey had a great and lasting influence on scholarly interpretation and it is partly through their reasoning that hermeneutic interpretation has developed later into a text criticism.

Chapter Three *Philosophical Approach in Hermeneutics: Martin Heidegger's Ontology* focuses on Martin Heidegger's contribution to the development of the hermeneutic thought. He expanded hermeneutics from a theory of interpretation into a theory of existential understanding. By defining understanding as a characteristic of human existence Heidegger shifted the concept from a methodological to an ontological level. In this new light, understanding was regarded as a no-longer-conscious component of 'Being-in-the-world' (*Dasein*). The philosopher claimed that man's Being is created by time and language. Language has its own being and always appears prior to an individual subject. Language preserves truth not as a means to render information but as a location where reality opens and finds itself in human consciousness. Therefore Heidegger completely separated the problem of understanding from a scientific inquiry into another person's mind. Accordingly, interpretation depends on such an existential understanding which refers to a conscious recognition of one's own world. Heidegger's ontological hermeneutical circle, which leads from an existential understanding to a self-conscious interpretive view, rests on the idea that the understanding of the text remains permanently determined by the anticipatory movement of fore-understanding. Thus, the aim of interpretation is to make the pre-understanding of Being-in-the-world explicit.

Chapter Four *Hermeneutics as an Art of Textual Understanding* deals with a linguistic turn in the theory of hermeneutics introduced by the German philosopher Hans-Georg Gadamer (1900-2002) In his seminal work *Truth and Method* (1960), he observes that the essential aim of art is to represent an experience meaningfully. Moreover, the truth that may be experienced through the work of art transcends any particular method of understanding.

Gadamer addresses language as the universal medium in which understanding is realized. From this perspective, hermeneutics can be seen as an ontological relationship between the interpreter and the language which is to be interpreted. The scholar describes interpretation as a dialogue between the two worlds — the world of the text and that of the interpreter — which results in the so called "fusion of horizons". For him, the 'horizon' points to the totality of everything that can be realized by a human being at a particular time in history in a given culture. A work of art addresses the interpreter and urges him/her to respond. To have a horizon means not to be limited to what is nearest, but to be able to see beyond it. According to Gadamer, the condition for understanding a text is the interpreter's openness to the possibilities offered by new experiences. Consequently, in each event of understanding, the interpreter starts with an already existing historical situation, opens this situation to another, historically persistent existence ("effective-history") and through this encounter checks his/her prejudices in order to experience the fusion of horizons, which, actually, is the achievement of language. Gadamer rejects the scientific ideal of prejudiceless objectivity in interpretation. For him, a good interpretation is not the one that avoids prejudices, but rather the one that makes conscious as many of the interpreter's prejudices as possible and remains open to the rational acceptance or rejection.

By having engaged into the hermeneutic dialogue offered by the language of a text, the interpreter overcomes the limitations of his/her starting position and moves towards a deeper understanding of himself/herself and the world. The meaning of a text is not fixed. It changes with time and according to how it is received and read. Thus, the goal of any textual interpretation is not the discovery of the intention of the author but rather the text itself which is to be investigated from the historical and linguistic perspectives. In Gadamer's conviction, the truth is reached at the end of the hermeneutic process of interpretation and is not something evaluated against an objective standard.

The originality of Gadamer's hermeneutic model to a great extent rests on his persuasive rejection of the idea that understanding can ever be finished or complete. The universality of the language of art is the result of the productivity of the hermeneutic circle and is treated as the infinite unfolding of understanding. As the scholar claims, the very structure of the circle figure suggests that any theory which implies the possibility of completion of interpretation is obviously mistaken.

Chapter Five *Hermeneutics as Disclosure of Textual Worlds: Paul Ricoeur* concentrates on the hermeneutic ideas extended by the French philosopher Paul Ricoeur (1913—2005) that are, on the one hand, close to the philosophy of culture (*History and Truth*, 1965) and on the other hand, related to the interpretation of a discursive text and analysis of narrative poetics (*Interpretation Theory*, 1976; *Time and Narrative*, 1984—88). Ricoeur defines hermeneutics as the theory of the operations of understanding in their relation to the interpretation of texts. He assumes that human sense of the self is created exclusively through language. Language not only plays a crucial role in man's interpretative access to the world, but is essential in understanding the world as logically independent of any particular way of conceiving it. Ricoeur's theory of textual interpretation is based on the idea that the linguistic code or system does not exhaust the phenomena of language available for investigation. The text opens up to the reader/interpreter a world, which comprises an indefinite number of the possible meanings hidden in the symbols of ordinary language.

Similarly to Gadamer, Ricoeur rejects the author-centered meaning proposed by the Romantic hermeneutics and claims that the career of the text escapes the finite horizon lived by its author. Hence in the process of interpretation, the text is to be unfolded no longer towards its author, but towards the new world which it discloses. Consequently, what the text means now matters more than what the author meant when he wrote it. The explanation and understanding that are the key components of interpretation may be thought of as the two points of a 'hermeneutic arc', which moves from the ideal sense of the text to the lived experience of the reader/interpreter in a single, dialectical process.

Ricoeur uses the term 'appropriation' to denote the process by which the reader/interpreter makes his/her own what was initially alien, because of the distance between the author and the reader/interpreter. Thus, to appropriate the meaning of a text is to actualize in the present the possible world it proposes. For Ricoeur the term 'distantiation' marks an initial and necessary step to any correct appropriation of the text. Firstly, distantiation occurs between the text and its author, for once written, the text becomes autonomous of its author and starts generating new meanings. Another case of distantiation exists between the text and the reader/interpreter who should respect the world of any text in its otherness. In this perspective, to understand is not to project oneself into the text but to receive a self enlarged by the appropriation of the proposed worlds, which interpretation unfolds.

Part Two titled *The Experience of Reading James Joyce: Disillusionment and Illumination* investigates the experience of reading the complex Joycean fiction as a movement in the dark and confusing mental maze that imperceptibly leads the reader from initial disillusionment with the complicated text to an unexpected enlightenment of its meaning. Part Two is subdivided into two chapters.

Chapter One *Joyce's Text as an 'Open Work'* deals with the peculiar quality of openness that the works of Joyce imply, namely, the writer's decision to leave arrangements of some constituents of the text to the reader. The term 'open work' traces back to Roland Barthes' call in the 1960s for texts that would function like networks rather than closed volumes. By recognizing that even the printed texts cannot be confined within their bound covers because of their intertextuality, Barthes argued for a shift from the term 'work' to the term 'text.' For him, text has no objective reality and exists only as praxis. With regard to the artistry of James Joyce, Barthes' insight offers a new horizon when shifted once again, this time from the term 'text' to the term 'open work'. The Joycean text opens up to the reader a situation in which he/she is not himself/herself present, thereby enlarging the scope of his/her experience from that of his/her own situation to that of an indefinite number of possible situations. Due to the ability to transcend its own psychological conditions of production and thereby to open itself to an unlimited series of readings, the Joycean text may undoubtedly be approached as an 'open work'. Moreover, by its 'openness' his Modernist text seems to bridge the gap between the time past and the empirical world of here and now.

In Chapter Two *Quest for the Ideal Reader*, special attention is attached to a hermeneutically trained mind of the 'ideal reader' who is challenged to remain sensitive to the Joycean text's quality of newness. The notion of the 'ideal reader' is implied by Joyce himself in his novel *Finnegans Wake* (1938), where the writer refers to "that ideal reader suffering from an ideal insomnia." (Joyce, 2000, 119) Generally, reading depends on defining the originality of experience in response to the traditional reading skills the reader brings to it. The ideal reader is not so much a perfect reader who represents the range of the possible readings justified in terms of the structure of the text itself but rather the one for whom the encounter with a Modernist text opens up inexhaustible possibilities for original re-creations. From this perspective, the reading of Joyce's fiction may become a 'cultural festival' (Gadamer, 1975, 312) that includes the most creative experience, i.e. a fresh reliving of the event that changes the reader involved in its celebration.

Part Three of the dissertation *The Movement of Language in "Dubliners"* is split into four chapters. Chapter One *The Mock-Naturalistic Character of Early Joycean Modernism* features the Modernist perception of the inner reality and discusses the mock-naturalistic tendencies in Joyce's early prose. The world in which the writer lived and progressed as an artist was not only rapidly changing but also increasingly self-conscious about its novelty. Despite his profound respect and admiration for the great masters of Naturalism and the impact of Naturalism upon the formation of his style, as a true genius, Joyce could not limit himself to the frame of any particular literary figure or movement. The existing artifacts serve him as a matrix on which he writes an exceptionally individual text. Therefore Joyce best embodies what Joseph Conrad refers to as an "ideal modern writer". (Conrad, 1937, 53)

For Joyce, reality was a sort of paradigm; he was always looking for similarities and simultaneities in words and things (Beckett, 1972, 21). The writer's obsession with the creative possibilities wrought in language marks his artistic detachment from the tradition

of the nineteenth century realistic narrative in which the criterion of necessity must link only the most important events. It is not the seemingly realistic texture that erects *Dubliners* but rather Joyce's absolute control and dominance over the language that he has at his disposal. Thus, in his collection of short stories, language serves as a mirror which reflects the *mock-naturalistic* character of early Joycean Modernism.

To use Martin Heidegger's wording, in *Dubliners*, "nothing is clear but everything is significant." (Heidegger, 1962, 57) By fully accepting the trivial acts of daily life as the narrative material, Joyce moves from the narrative driven plot to the internalization of the action within the mind of his characters. For him, the externalization serves as an instrument to reveal the inner situation of the citizens of Dublin. Thereby, what happens in the innermost self of the characters, is actually more important than what happens in the physical world of Dublin at the turn of the twentieth century.

Above all, Joyce's distantiation from the established canons of Naturalism is marked by his use of epiphanies, which lack any appeal to reality that would define what the writing produces. It is through epiphany that, to quote Paul Ricoeur, "the movement of text towards meaning" (Ricoeur, 1981, 158) can best be traced in Joyce.

Chapter Two *Epiphany as Hermeneutical Experience* specifies the concept of *epiphany* and inspects it as hermeneutical experience from the mythological, Biblical, philosophical and literary perspective. Such an overview is beneficial as it provides the reader/interpreter with a key to understand the mechanism of the Joycean epiphany operating in his writings.

Επιφάνεια, which denotes "appearance", was often used by the Greeks with reference to a "glorious manifestation of the gods, and especially of their advent to help". (Grimm et al, 1889, 245) In the Classic epic, the gods affect its action from a continuous present and appear epiphanically on definite occasions to illuminate or cheer the hero.

In the Old Testament, where Yahweh is referred to as truly manifest in defense of His people (2 Macc 15:34), *επιφάνεια* pertains to the "deeds and events betokening the presence and power of God as a helper." (Frye, 1957, 321) Thereby, apart from the occasional secular uses (Ezek 17:6; 2 Macc 12:22; 15:13), the verb *επιφαινω* has God as its subject. The divine manifestation which takes the form of a vision (Gen 35:7), the shape of a bright light (Deut 33:2), or a shining (Ps 118:27) brings gladness and joy to the people. In the New Testament, the substantive *επιφάνεια* is used with reference to the dual advent of Christ: His Nativity (2 Tim 1:10) and His eschatological return at the end of times (2 Thess 2:8). Hence in the Biblical context, *επιφάνεια* may be seen as God's personal intervention on behalf of His people and also as His self-revelation.

As a proper noun, *Epiphany* is first traced in the English writings of the 14th century with regard to 'Twelfth Night', i.e. the festival of the 'Three Kings', that the Church celebrated on January 6th commemorating the manifestation of Christ to the Gentiles in the persons of the Magi. Although alongside with Easter and Christmas it is one of the oldest Christian festivals, the name of *Epiphany* remains vague due to very different manifestations of Christ's divinity that were commemorated on this feast quite early in its history, especially the Baptism (Matth 3:13—17), the Miracle at Cana (Jn 2:1—12), the Nativity (Matth 1:18—25) and the Visit of the Magi.(Matth 2:1—12). The Matthean account of Epiphany (Matth 2:1—12) amplifies the significance of the divine in the fulfillment of the human quest for truth and provides the cue that openness in presence of the Divine Mystery is an essential tool in man's journey towards spiritual enlightenment. The truth is manifested for those who wholeheartedly commit themselves to the quest. The Magi were the ones who sought the truth, and their thirst for truth was by itself a thirst for wholeness.

Since the tradition of epiphany is closely related to religious experience, psychology and the experience of time, it is worthwhile to take a deeper view on epiphany in relation to other synonymous terms in order to better comprehend how it operates. The concept of *epiphany* is used in a philosophical or literary sense to signify that a person has gained new experience, often insignificant by itself, that illuminates a deeper or ‘numinous’ fundamental frame of reference. The term ‘numinous’ (Latin *numen* — ‘presence’) was introduced by the German Protestant theologian Rudolf Otto (1869—1937) to describe the presence or power of divinity as wholly Other. With regard to epiphany, ‘numinous’ may be viewed as an intense feeling of the unconscious knowledge that there exists something which cannot be perceived by senses. Besides, it is important to emphasize that this “knowledge” is limited neither by time nor by location. Etymologically, Mircea Eliade’s term *hierophany*, amounting to a “revelation of an absolute reality” also includes the moment of epiphany. By revealing itself, the sacred gives value, direction and purpose to the world; therefore, the manifestation of the sacred “ontologically founds the world”. (Eliade, 1971, 21) The term *epiphany* is also observed in the works of the French philosopher and Talmudic commentator Emmanuel Lévinas (1906—1995) to define the experience of a human being’s encounter with the Other.

As a sudden intuitive grasp of true reality through something both simple and striking, epiphany bears a strong resemblance to the term *satori* within the confines of Zen Buddhism (here J.D. Salinger’s short stories “Nine Stories” (1953), “Franny and Zooey” (1961) might be taken as examples). It is interesting to note that the first four characteristics of *satori* (irrationality, intuitive insight, authority (i.e. irrefutable to logic), momentariness) out of eight introduced by the expert Japanese scholar of Buddhist philosophy D.T. Suzuki (1956), correspond to what will later be seen as essential in literary epiphany.

In many respects, epiphany may be compared to the Aristotelian concept of *recognition*, Gk. *αναγνώρισις* introduced in his theory of tragedy to denote the discovery of a person’s identity or true character. For Aristotle, the most preeminent form of recognition is coincident with a “reversal of the situation” (Gr. *περιπέτεια*), which marks a turning point in the plot of a drama. (Aristotle, 1450a 32) Although the “reversal of the situation” includes the changes in character, those changes are mostly external and depend on human intellect and logic. This demonstrates a key difference between the nature of knowledge that a human being attains as a consequence of the recognition and knowledge granted to him at the moment of an epiphanic illumination.

Striking instances of divine enlightenment can be found in the works of Spanish mystics (St John of the Cross (1542–1591), St Teresa of Avila (1515–1582)) and the English Metaphysical poets (Richard Crashaw (c. 1612–1649), George Herbert (1593–1633), Henry Vaughan (1622–1695)) who have experienced sudden insights that seem detached from the flow of everyday perception.

The Romanticist William Wordsworth (1770–1850) refers to the moments when imagination operates most apparently and effectively. He calls them visionary “spots of time”. This Wordsworthian innovation presented in *The Prelude* (1850; Book VIII and Book VII) is regarded by some critics as the predecessor of Joyce’s epiphany. (Langbaum, 1983, 336) In his *Suspiria de Profundis* (1845), Thomas de Quincey (1785–1859) refers to the illuminative occasions as ‘involutes’. For him, the task of a poet is to “bring out consciously what yet lurks by involution in many unanalysed feelings <...> to pass through a prism and radiate into distinct elements what previously had been even to

himself but dim and confused ideas intermixed with each other.” (de Quincey, 1968, X, 226—227) In the case of Joycean epiphany, the text can be likened to an involute, which is gradually unwound through the act of interpretation until the inadvertent illumination befalls the reader.

T. S. Eliot’s (1888—1965) notion of the *objective correlative*, is reminiscent of the above-discussed de Quincey’s concept of the ‘involute’. In his essay *Hamlet* (1919) the Modernist poet describes the *objective correlative* as a “set of objects, a situation, a chain of events which shall be formula of that *particular* emotion; such that when the external facts, which must terminate in sensory experience are given, the emotion is immediately evoked.” (Eliot, 1950, 124-125) By employing the term, Eliot attempts to articulate one’s inexplicable feelings and thus make emotion manifest. This epiphany-like moment of cognition is embodied in poems such as *The Love Song of J. Alfred Prufrock* (1915), where the hopeless, elderly Prufrock thinks to himself that he has “measured out his life in coffee spoons,” (v. 51) using coffee spoons to reflect his monotonous existence and a wasted life.

In some respect, epiphany may be compared to the concept *grokking*, originally introduced by Robert A. Heinlein in his science fiction novel *Stranger in a Strange Land* (1961). *Grokking* implies the experience of understanding, which changes man’s view of the world so thoroughly that the observer becomes a part of the observed.

Overall, epiphany points to the experience that transcends human knowledge, pierces deep into man’s innermost self and strikes his entire existence. By demolishing every structure of illusion, epiphany grants seeing into the meaning of life and thus can undoubtedly be referred to as hermeneutical experience. As Ricoeur insightfully notices, in this quest for meaning, “we are guided by the very thing which is sought.” (Ricoeur, 1994, 54)

Chapter Three *The Specificity of Joyce’s Literary Epiphany* discusses the peculiarities of the literary epiphany initiated by James Joyce. The Modernist writer provided the concept of epiphany with a particular literary connotation in his novel *Stephen Hero* (1916) and elaborated it at a considerable length. His choice of the religious term *epiphany* turned to be very appropriate since it underlined the conception Joyce had of the artist as a priest of the eternal imagination and a revealer of the truth of art. Although the religious derivation of the Joycean epiphany points to its transcendental significance, in his prose, the role of the ‘divine’ (i.e. spiritual) agent is performed exclusively by language.

In his youth, the writer applied the term *epiphany* to name the genre of the prose poems, which were marked by dramatic force and contained a sentence of a revealing character. In *Stephen Hero*, Joyce defines epiphany as the manifestation of a spiritual truth “in the vulgarity of speech or gesture” or “in the memorable phase of mind itself.” (*SH*, 58) Further on, Joyce explains the genre of epiphany in terms of St Thomas Aquinas describing it as three prerequisites for beauty: integrity (*integritas*), proportion (*consonantia*), and clarity (*claritas*). (*SH*, 254) Joyce’s artistic world opens to the reader who follows such a tripartite movement of the mind. Stephen Hero explains *integritas* as “wholeness” — the perception of the aesthetic image as one thing, “self-bounded and self-contained upon the immeasurable background of space or time which is not it.” (*SH*, 289) The Aquinian *consonantia* is reflected in the Joycean symmetry and rhythm of structure, the aesthetic image conceived as “complex, multiple, divisible, separable, made up of its parts and their sum, harmonious; the synthesis of immediate perception is followed by the

analysis of apprehension.” (ibid.) The movement of mind reaches its climax in *claritas*, which is given the approximate meaning of “radiance” and is referred to as epiphany. (*SH*, 289)

For Joyce, the source for the creative production of epiphanies springs from the insignificant moments of everydayness rather than the sensational life events. Distinguished by its one-sidedness, the Joycean epiphany, which is always something given and not worked out, implies total passivity on the part of the beholder who can only record epiphanies with adequate precision. In Joyce’s writings, epiphanies mark not only the moments when the characters are enlightened with an exceptional insight but also the moments when the reader experiences an instantaneous comprehension about the significance of the interaction between the episodes, historical and literal correspondences, the patterns of language, or the implications of the character’s behaviour. The peculiar elusiveness of the Joycean epiphany demands attentive scrutiny from the reader. Actually, the stories in which the characters fail to experience epiphany have no clear ends, since they manage to evoke their conclusions solely in the mind of the reader. (“Grace”, “Ivy Day in the Committee Room”) The charm of his epiphanies lies in their suddenness which bears the power to constantly surprise the reader by shaking the static world of the everyday phenomena to its foundations. The epiphanic illumination challenges the reader to transcend the limited perspective of the fictional selves of the characters in order to become aware that his/her own life also operates as a text that maintains its unity and coherence by excluding or marginalizing whatever contradicts his/her true self. The Joycean epiphany asserts its own truth which enters the horizon that had surrounded the reader before encountering *Dubliners*. To use the words of Gadamer, in the epiphanic flash, the truth emerges from “all the contingent and variable circumstances that condition it [and] is grasped in its essence.” (Gadamer, 1975, 113) Therefore, by the appropriation of the world of the Joycean text unfolded by multiple interpretations the reader broadens his/her horizons and receives an enlarged self.

Chapter Four *The Joycean Epiphany as a Manifestation of the Truth of Art through Language* reveals the epiphanic mechanism manifest in Joyce’s short story collection *Dubliners*. The short story collection *Dubliners* is patterned by both a *gnomon*, i.e. an incomplete figure, in which meaning is made manifest through lack and darkness, and epiphany as the revelation which brings the hidden sense of the stories into light. (Rabaté, 2002, 81) Instead of merely locating the meaning in his stories, Joyce employs the explosive technique of language by forcing epiphany to spring forth and stun the reader. Contrary to the inner paralysis overwhelming the city of Dublin, the world of the stories was made dynamic and radiant by the astonishing language and the scrupulous aesthetic precision of the Modernist writer who employed epiphany to transform the ordinary experiences of the *Dubliners* into the genuine works of art. The short glimpses into the lives of the citizens of Dublin demonstrate the author’s facility to construe the artistic world where experience is set down in language and the discovery of truth is a gift of the epiphanic revelation.

In *Dubliners*, epiphanies emerge as a series of small insights building towards the promise of a grand moment of vision. Joyce’s epiphanic mechanism operates through an insignificant detail, which carries a symbolic load and leads the reader to an inner revelation of the profound truth. Such an outwardly superficial detail, as glimpsed at first sight, is granted the power to integrate the entire story and illuminate it with meaning. In the stories, the epiphany is evoked by a vulgarity of speech (“The Sisters”, “Araby”); a

casual gesture (“Two Gallants”, “Clay”); an unexpected sound or sight (“A Little Cloud”; “Counterparts”, “After the Race”, “An Encounter”), or a certain memory from the life of the characters (“Eveline”, “A Painful Case”).

In “The Sisters”, the epiphany for the boy narrator is triggered by an outwardly banal conversation among the sisters of the deceased Father Flynn and the boy’s aunt. The experience of illumination, which brings a full realization of the causes of the physical death of the old priest, liberates the boy and suggests him the promise of a new beginning. Paradoxically, the death of the old Father Flynn turns to be an inevitable condition for a new life of the boy.

In “Araby”, the epiphany befalls the boy at the bazaar when he accidentally overhears a fragment of the frivolous conversation between two young men. When hearing their inane talk, the boy realizes his bitter disillusionment with the world of grown-ups and the pointlessness of his own expectations which may be likened to the bazaar closed and ended. The illumination which occurs when “the light was out” (*D*, 24) suggests that at the moment of epiphany, the natural sight has been replaced by an inner vision.

In “Two Gallants”, the epiphanic illumination in the reader is initiated by Corley’s gesture of unclasping his hand with a gold coin of betrayal. Paradoxically, by seducing the servant woman and accepting money from her, Corley himself becomes a prostitute. His ultimately ungallant behaviour with a woman makes the young Dubliner a “base betrayer” (*D*, 39) of his potentially gallant manhood. In this respect, the title of the story becomes highly ironic.

In “Clay”, the epiphany in the reader is evoked when an elderly Dublin spinster Maria touches a saucer with a “soft wet substance” during a traditional Irish Halloween game of fortune. The title of the story is a direct hint to the object that the woman touches. Due to the ambiguous symbolism of the image of clay, which suggests both life and death, Maria’s act may be regarded as a revelation of death in the game of life. The bandage on the woman’s eyes suggests her inner blindness, since she does not realize the significance of her choice during the game. The epiphany grants the reader the insight that although Maria is a gifted person, her generous occupations are fruitless in the sense that her own life remains unfulfilled.

In “A Little Cloud”, the epiphany is evoked by a sudden ‘piercing’ cry of the baby that disturbs Little Chandler’s uplifting fantasies about his escape from Ireland and the realization of his vocation as a poet. Although the innate shyness and conciliatory temperament of a Dubliner has imprisoned him in the dullness and bitterness of life, the inner illumination makes Little Chandler painfully realize that the only thing which deprives him from the experience of the fullness of life and causes the feeling of incompleteness is his own reluctance. In this regard, the image of the cloud in the title of the story may be identified with Little Chandler who has obstructed light for himself and thus finds himself in darkness.

The language of the story “Counterparts” reveals Joyce’s spicy irony towards the boredom of the mechanical office routine which kills human creativity and paralyzes the individual by turning him into an insensitive robot. After his unsuccessful day at work, Dublin’s copy clerk Mr Farrington vents his unmeasured frustration and rage in beating his little son. The boy’s desperate plea for mercy by offering to say a prayer for his torturer father marks the moment of epiphany for the reader. An unconscious transfer of the humiliation experienced from his boss on his child ironically suggests that despite being

bored by the monotony of the office routine, Mr Farrington himself has turned into a copy machine.

Life, which in "After the Race" is presented as a reckless motion of the race, does not reveal any progress in the lives of the four young men who are "too excited to be genuinely happy." (*D*, 30) A young Dubliner Jimmy Doyle's loss of his father's money at gambling suggests Jimmy's lack of responsibility and forecasts the uncertainty of his future. At the end of the story, his inner darkness is contrasted to the light of the dawn from which he covers his eyes. The epiphany of the folly and futility that form Jimmy Doyle's existence is evoked by one of his companion's announcement: "Daybreak, gentlemen!" The epiphany reveals that when involved into the activities of "seeing life" (*D*, 34) the character fails at seeing into the meaning of it.

In "An Encounter", the epiphany in the boy narrator is evoked by the sight of his friend Mahoney rushing to him across the field. The inner enlightenment disturbs the horizon that had surrounded the boy and leads him to the inner realization of the truth about Mahoney and himself. The unexpectedly perceived truth is followed by his remorse for having despised his friend.

In "Eveline", the epiphany painfully manifests itself through the young woman's paralyzed will to act purposefully. Eveline's memories of her dead mother, her improperly perceived sense of obligation and instinctive fear of change result in the absence of freedom to cut off with the old dispensation and leave Ireland with her lover Frank. The epiphany evoked by Frank's calling her by name at the harbour makes the young woman understand her inner arrest caused by the monotonous way of life she has experienced in Dublin. Eveline's inaction entraps her in a kind of life in death. In this regard, Argentina may be seen as a land of promise, which, however, Eveline fails to reach.

Mr Duffy's moment of illumination in "A Painful Case" symbolically represents the cycle of life and death that is reiterated throughout *Dubliners*. The sight of the living (the couple in the park) invokes Mr Duffy's memories of the dead Mrs Sinico and incites him to reflect on his own existence. The lights of the departing train and the lovers in the park painfully remind Mr Duffy of his self-imposed exclusion from the only love he had experienced in his life. He realizes that the obsessive daily routines which comprised his life thus leaving no space for sharing it with others, made him an "outcast in the life's feast." (*D*, 90) He perceives that the will to power does not necessarily lead to happiness and self-chosen celibacy does not justify the lack of ordinary humanness. Mr Duffy's epiphany in the park illuminates his "soul's incurable loneliness" (*D*, 88) and culminates in his previously not experienced need for the communion with humanity.

"The Dead", i.e. the culmination and coda of *Dubliners*, can be regarded as an epiphany of multiple meanings. The story demonstrates that it is only in an artistic text that language may be experienced in its fullness. The dynamic language of the story with its immense symbolic load can also be likened to the Biblical star leading towards the revelation of the meaning that the Joycean text implies.

In "The Dead", Gabriel Conroy is presented as the person who 'follows his star' by coming to the annual Christmas party celebrated at the Morkans. The motif of an Irish party absent in the other stories of the collection, is seemingly the element without which the Joycean mosaic of the life in Dublin would be incomplete. Gabriel's intelligence and his intellect distantiate him from the other guests of the party — the provincial, middle-class Dubliners with their primitive automatic devotion to the Irish culture and their sentimental evasion of reality. Although in his speech at the party Gabriel explicitly

commends the genuine Irish hospitality that is “still alive” (*D*, 160), he altogether intuitively senses that the tradition of the Christmas party so devotedly upheld by his aunts is not meant for longevity due to the superficial sociality and indifference of the younger generation.

In “The Dead”, music serves as a thematic agent to sustain the characters’ contact with the past. A few lines from the ballad *The Lass of Aughrim* about a dead baby sung by Bartell D’Arcy recalls in Gretta Conroy’s memory her dead lover Michael Furey from the gasworks of Galway. This memory may be viewed as a symbolic call to the past life, to the communion with the deceased. It is not by chance that music provides the key to the final epiphany of the story. Gretta’s confession of her first love disturbs her husband Gabriel’s warm memories of their romantic courtship and happiness. The fact that in the life of his wife he was preceded by another man who died in passion for her and that her love stays in her Galway past rather than in her Dublin present, infuriates Gabriel. The pair of shoes that attract his eyes in the hotel room, evoke the epiphany of his self-realization: “One boot stood upright, its limp upper fallen down: the fellow of it lay upon its side.” (*D*, 175) The young man perceives that there is something essential in life that he has missed. If a person may die for love, there must be something more meaningful than life itself. Interestingly, the agitation in the story arises from the character who is dead. Though departed, Michael Furey is alive in the memory of Gretta and through her reminiscences the dead man intrudes into the life of Gabriel. Paradoxically, he needs the dead come back in order he could realize that he loved his wife and how he should live his life. The epiphany enables Gabriel to see that life is very short, and those who leave the world like Michael Furey, with passionate love, actually, live more fully than the people like himself. From this perspective, the dead are not the deceased persons but the living ones who lead meaningless lives.

The final epiphany in “The Dead” evoked by the vision of the falling snow produces the significant changes in Gabriel’s innermost self and stands for the most profound interiorization of the Modernist perception of truth. In the story, the central image of the snow that unites the past, the present and the future, may be metaphorically perceived as both the shroud and the swaddling-cloth. Following the reflection of the deep snow covering all the country, Gabriel emerges as a new person bent on starting new untrodden paths. The character realizes that in order to live meaningfully he is to leave his homeland. From this perspective, Ireland can be likened to a churchyard on which the snow as the shroud of forgetfulness is falling.

The poetic language of Gabriel’s epiphany reveals his vocation of a writer and distinguishes him from other characters of *Dubliners* who are not artists. It is the playful vitality of language that Gabriel employs. The repetition of the voiceless consonants in alliterations (“soul swooned slowly”, “falling faintly”) makes the reader/interpreter hear the falling of snow that possesses little volume of sound. The circular structure of the framings (“**falling softly** upon the Bog of Allen and, farther westward, **softly falling** into the dark mutinous Shannon waves”; “**falling faintly** through the universe and **faintly falling** <...> upon the living and the dead”) suggests that every end contains a new beginning.

Through epiphany Joyce challenges the reflexivity of experience by locating it in the movement of language. Due to the hermeneutical concern for the reflexive self-understanding, the Joycean epiphany can be referred to as hermeneutical experience. As such, it grants the collection of *Dubliners* a universal significance, emphasizes the

linguistic production of the multiple meanings and undoes all the claims to any possible stability in the understanding of Joyce's artistic world.

Part Four *The Stages of Development of the Artist in "A Portrait of an Artist as a Young Man"*: *Language in Progress* examines the phases of the emotional and intellectual growth of Stephen Dedalus, the Joycean artist-to-be, through the chain of epiphanies that lead him to higher levels of knowledge and artistic inspiration. Despite the factual similarities between the life of Joyce and the life of the protagonist of *A Portrait*, the horizons of the novel are much broader than those of a mere autobiography. Though in *A Portrait* the writer makes a number of references to the politics and religion of the early twentieth-century Ireland, the objective facts of the external reality make but a means for the internalisation of the principal character of the novel. Instead of merely recounting the facts from the different stages of Stephen Dedalus' life, Joyce seeks to capture the young man's experience through poetic language and thus reveal the growing intensity of the inner journey of the protagonist. Since *A Portrait* covers the life of Stephen Dedalus from infancy to his growing independence in adolescence and ultimate abandoning of Ireland as a young man, the novel stylistically augments through each of its five chapters and the complexity of its language gradually increases. Part Four is subdivided into four chapters.

Chapter One *Childhood Experiences: A Mosaic of Jagged Fragments* focuses on the language portraying Stephen Dedalus' intensely vivid and crumbled distant memories which reveal the awakening consciousness of his artistic identity. By choosing a fanciful vocabulary and peculiar syntax, Joyce employs the sensory mechanism of the reader and enables him to experience the way a child records events and responds to the surrounding world. Stephen recalls the "hairy face" of his father, the warmth of the wetted bed, the "queer smell" of the "oilsheet" and the playfully amusing words from a nursery tale ("a moocow coming down", "baby tuckoo", "tralalala tralaladdy") (*P*, 7) The fragments of a nursery tale and the playful auditory effect of an instantaneously born rhyme in Stephen's mind ("Pull out his eyes//Apologise//Apologise//Pull out his eyes") interwoven in the texture of the novel emphasize the significance of art in the Joycean world. Besides, the impact of the tale on the future formation of Stephen Dedalus' personality reveals that literary art influences the development of human identity by, to use the wording of H.G. Gadamer, "open[ing] up the area in which freedom operates in the play of our mental facilities." (Gadamer, 1975, 47—48) Since Joyce writes from the perspective of a child, language is employed for capturing the illogical associations in Stephen's mind and its odd jumps from topic to topic. Yet, as the novel progresses, those at first sight jumbled perceptions of stream of consciousness turn into a coherent construct of the character's experience.

The innocent and secure world of home and family is in contrast to the hostile surroundings of Clongowes Wood College, marking a new stage in Stephen's life and his perception of himself as "different from others." (*P*, 12) The young man's puzzlement about the surrounding world and its awkward rules reflects the confusion and alienation that Joyce and a number of other Modernists experienced.

Stephen's experience of being pushed into the cold cesspool water by a bullying elder boy may be regarded as a figurative baptism (why not initiation?) into a cruel world of reality that is in sharp contrast to the nature of the Joycean artist-to-be. The image of the "heavy bird" (*P*, 8) introduces a mythical motif of escape, which unceasingly vibrates in the novel. Unable to escape Clongowes, Stephen attempts to find a momentary consolation from the harsh reality of school life by contemplating beautiful objects and recreating their

beauty in words. In doing so he discovers his ability to provide a physical object with an artistic shape. An exceptional focus on beauty does not, however, leave Stephen ignorant of politics and history, yet, he assesses those issues from the perspective of art. The graphic representation of his identity written by him in the book on geography marks Stephen's first conscious attempt to creatively express himself through the power of words and reflects his feeling of smallness in a huge universe: "*Stephen Dedalus is my name, Ireland is my nation, Clongowes is my dwellingplace, And heaven my expectation.*" (P, 16)

The sharp argument at Christmas table that he experiences at home leaves a distinct trace in the emotional world of the boy and makes him realize that the world of adults is full of anger, conflicts and doubts. From now on, Stephen will begin to approach the surrounding world with more cynicism and apathy, and before long, he will begin to expect disillusionment in the areas of life which he once held sacred. When the boy returns to Clongowes, other fellows seem to be "smaller and farther away" than before. (P, 41) His first conscious considerations of the actual meaning of certain invocations in the Litany of the Blessed Virgin Mary (i.e. "Tower of Ivory", "House of Gold") that he has unthinkingly repeated for years are crowned with an epiphanic revelation. Stephen begins to understand the words of the litany not so much for their pious contents but for their beauty and makes sense of the Mother of God by relating Her with the attractive features of a neighbouring Protestant girl.

Stephen's uplifting epiphanic illumination is juxtaposed to the frustrating reality of school life. The experience of being undeservedly humiliated and painfully punished by the prefect of studies for a transgression that he has not committed, strengthens the character spiritually and provides him courage to regain his good name by visiting the Rector and reporting him of Father Dolan's injustice. Though the meeting proves successful and the victory of democracy grants Stephen a momentary contentment, for him, heroism is a kind of constraint of which he "struggle[s] to get free". (P, 58) The boy's heroic role among his classmates neither changes his status of an outsider nor brings him any experience of communal belonging: he remains solely alone.

Chapter Two *Expansion of Stephen Dedalus' Horizons: "Nature Expressed Otherwise"* concerns Joyce's flexible juggling with language to unveil the elaboration (enlargement, refinement?) of Stephen's horizons through his adolescent curiosity about different aspects of life and eagerness to explore every circumstance that presents itself. During his summer holidays at Blackrock the boy discovers an illuminative and transforming experience of reading and gets fascinated by the adventurous language of Dumas' *The Count of Monte Cristo*. Stephen's identification with the fictional Monte Cristo, who replaces the "baby tuckoo" from the childhood tale, mark the boy's changing perceptions of himself and his eagerness for a life of romance and adventure. These uplifting moments of happiness are shadowed by an unexpected financial trouble in the Dedalus' family due to which Stephen is not able to return to Clongowes. Consequently, the boy detaches himself from the outer world and feels irritated by the sounds of the careless games of other children. The recreation of the peculiar details of the Dumas's novel in his mind helps the confused and disappointed teenager to escape the gloomy reality which for him is too difficult to accept. By getting into fantasies of love and romance, Stephen unconsciously leaves the world of childhood behind. Gradually the boy's thoughts of the fictional beauty Mercedes merge with his memories of the girl Eileen he has encountered in real life. The details of their meeting vibrate in Stephen's

mind and arise a storm of emotions which he attempts to calm by writing a poem to his beloved “E— C—” in a romantic language. (P, 70) His feeling of alienation and desperate longing for Eileen, as well as his embarrassment over an inexplicable ache within him indicate Stephen’s early sexual awakening.

The study years at Belvedere reveal Stephen’s well-formed and clearly defined literary taste. The character experiences a “vague <...> malignant joy” when his essay is singled out by Mr Tate as containing a heresy. (P, 79) At Belvedere the teenager first discovers his secret pride in shocking the readers. Even being bullied by some of his classmates Stephen is unshakable in his opinion of Byron as the greatest poet. In spite of all his academic accomplishments, Stephen remains tormented by his “soul’s incurable loneliness,” (P, 86) and he becomes increasingly desperate to find an outlet for his deeply troubling, restless emotions.

In the context of Stephen’s adolescent turmoil, Joyce inspects the theme of the father-son relationship. Stephen’s visit to Cork with his father reveals the irony in the Joycean use of the Daedalus’ myth. Similarly to the mythical Daedalus, Stephen’s father is extremely concerned about his boy’s future and aims at providing the best education for his son. Yet, unlike the mythical hero, who attempted to impart advice on the ways of life to his son, Simon Dedalus loses authority in the eyes of his offspring and remains unable to communicate his fatherly message to Stephen effectively. Later on, disgusted by his father’s vulgar and repulsive behaviour in the pub, the maturing boy refers to fatherhood as a “legal fiction.” (P, 98)

Stephen’s physical presence by his father unveils a profound and rapidly increasing self-absorption of the artist-to-be. The word *Foetus*, which the boy sees cut in the dark wood of the desk in the anatomy theatre (P, 89) leads him to epiphany. The inner illumination makes Stephen realise the mysterious link with the students of another generation who experienced the same “brutish <...> malady” of sexual impulses that trouble him today. Having realised that “his childhood was dead or lost” (P, 96) the teenager surrenders himself “body and mind” (P, 101) to a short moment of physical satisfaction in the arms of a young Dublin prostitute. From the early days his attraction to women has been followed by an inexplicable suffocating sense of guilt, which Stephen has had to “apologise <...> admit <...> [and] confess” repeatedly. The youthful, confident and maternal prostitute, whom the teenager admires physically and spiritually, embodies the characteristics of his mother, his governess Dante, the Blessed Virgin and Eileen and thus resolves his inner conflict with regard to women.

Chapter Three *The Impact of the Aesthetic Intellection on the Formation of the Artist* focuses on the further stage of Stephen Dedalus’ inner journey and highlights the role which the perception of beauty plays in his discovery of the vocation of an artist. After having confessed his experience with the prostitute to the priest, Stephen voluntarily relinquishes the pleasures which he once derived from his sensual perception of the world. Yet, regardless of the efforts to suppress the natural instincts by subjecting himself to continual self-denial and physical discomforts, his artistic self is constantly re-emerging. Gradually, his former feelings of anger, wilfulness, and desire start creeping under his new, amended façade, and the fragile layers of his forced religiosity begin to fall away. Although the vocation of a priest allures Stephen by its “secret knowledge and secret power” (P, 159), his apparent inability to control a troubling emotional turmoil makes him doubt in his religious vocation and urges him to quest for a new direction in his life.

Walking on the seashore at the end of Chapter IV, Stephen understands that he can find “better things” in life if he attends the university. (P, 165) The dream of gaining limitless knowledge incites him to view the beauty of the day and enunciate his feelings about its beauty in a vivid arrangement of words that he retrieves from his memory. He is fascinated at the discovery that the beauty of the day can be captured, contained, and painted in words. The playful address “Stephanos the Dedalos,” (P, 168) received from his friends leads the young man to a realisation that his destiny lies within the spirit of his mythical namesake. Myth contains the encoded human experience and all the answers into the questions of all human generations. By incorporating the Daedalus’ myth into the language of *A Portrait*, Joyce revitalizes the archetypal experience in the Modernist text. Like the mythical Daedalus, the archetypal “artificer”, Stephen is eager to soar above the religious and cultural restrictions of his past and fly toward a future of his own artistic freedom. The character senses that he is leaving adolescence behind and entering the adult world: “Alone <...> unheeded <...> and near to the wild heart of life.” (ibid.)

For Stephen, the epiphany which can also be regarded as the climax of the novel, is evoked by a young girl wading at the beach. The moment of inner enlightenment is followed by the protagonist’s outburst of “profane joy,” (ibid.) since he realises that an appreciation for beauty can be truly good. The girl is both an embodiment of the ideal female beauty and a symbol of creativity. The Joycean comparison of the girl with a “magic <...> strange and beautiful seabird” emphasises her mythical significance: she is attractive both physically and spiritually. The girl is “pure” and “ivory,” and, at the same time, Dedalus is keenly aware of her sexual allure. He can “worship” her as though she was an object of art, and he no longer has to feel shame because of his desire for her. Above all, the epiphany makes the artist in Stephen to come forth and reveals to him that his vocation is “To live, to err, to fall, to triumph, to recreate life out of life.” (P, 172)

Chapter Four *Distantiation as Exigency for the Efflorescence of the Artist* examines the influences which have shaped Dedalus’ life and prevented him from pursuing his profound aim to become an artist. The young man is wearied by the demanding egotism of his father (the symbol of the family), oppressed by his mother’s continuous, submissive martyrdom (the symbol of the country), and irritated by the irrational, lost call of a mad nun he overhears outside the window (the symbol of religion). (P, 172) The appropriation of his vocation of an artist makes Stephen to desperately seek for the distantiation from his family, country and religion that bind his restless soul to a subservient, doomed future. Stephen commits himself irrevocably to freedom, promising to escape beyond the “echoes” of the voices which “threaten to humble the pride of his youth.” (P, 175—176) His alienation at university wins him a tag of “an antisocial being, wrapped up in [himself]” (P, 177), yet Stephen holds fast to his individuality, preferring his own goals rather than those of the naive, unimaginative and subservient generation of the Irish students.

In solitude, Stephen painfully realises that with the knowledge obtained at Clongowes and Belvedere he “would never be but a shy guest at the feast of the world’s culture” and attempts to challenge the “monkish” knowledge provided by the Irish institutions. (P, 180) In his conversation with the Dean of Studies, the young man highlights the difference between the “practical arts,” which the dean represents, and the “liberal arts,” which the student admires. (P, 185) Here Joyce construes his individual theory of aesthetics on the foundations of the medieval scholastic philosophy of

St Thomas Aquinas. For Aquinas, earthly beauty derives from the perfect beauty of the divine world. As an artist, Joyce perceives beauty through senses and intellect and focuses on the symbolic transformation of the word. The preceding conversation discloses the dean's scholastic limitations and makes the young student pity the "serving man" who is lame like Ignatius but possesses no spark of the Ignatian enthusiasm in his eyes. (*P*, 186) Finally, Stephen admits that a university education cannot adequately prepare someone like himself if he is to attain individual aesthetic ideals.

While contemplating the flight of the birds on the library steps, the protagonist considers the mythic possibilities of his future. He ponders on his namesake, Daedalus and hears the cries of the birds as if they urge him to "leave for ever the house of prayer and prudence into which he had been born." (*P*, 224) Although his friend Cranly considers his plans to leave Ireland a mistake, Stephen is not afraid to go and suffer for the sake of his art, even at the price of eternal damnation. (*P*, 247) When Cranly advises Stephen to please his mother by fulfilling his "Easter duty", the young rebel remains faithful to his *non serviam* credo and refuses to perform any acts in which he "neither believe[s], nor disbelieve[s]" (*P*, 239)

It was time when Stephen was a fervent disciple of his family, his country and his religion. Yet, having experienced disappointment, betrayal and restriction, he is determined to leave them all behind and thus declare his artistic, spiritual, and national independence. With the approaching time of Stephen's departure at the end of the novel, the entries in his diary become more hopeful as they reflect his increasing fascination with language. Eventually, Stephen invokes his mythical namesake, Daedalus, and asks the "old artificer" to assist him in the pursuit of his artistic future.

Through a gradual progress of language in *A Portrait*, revealing the stages of Stephen's artistic development, Joyce explores the hermeneutical problem of the meaning of human existence and the importance of the inner freedom in the individual's journey towards the realisation of his true self.

CONCLUSIONS

Joyce's early prose marks a break with the assumption that to be meaningful language must be subservient to a singleness of intention and subjectivity. The revolutionary artistry of the writer is meant not to puncture the illusion of reality but to enjoy the multi-sidedness of language. *Dubliners* as well as *A Portrait of the Artist as a Young Man* reveal that the work of art is concurrent with the constant construction of the author's world. The intense movement of the Joycean language results in the productivity of the hermeneutic circle and, thus, remains open to the infinite unfolding of understanding. Therefore, reading Joyce's fiction is an event that may be regarded as a meaning-producing process rather than a mere confrontation with a meaning-laden product. However, it is actually not the reader who reads Joyce's text but rather the Joycean text that does the reading of its questers.

As a unique construct of Joyce's artistic world, the epiphany marks the writer's distantiating from the literary canons established in the nineteenth century and conveys the mock-naturalistic character of his early Modernism. The religious derivation of the Joycean secular epiphany reveals the extent to which he contributed to an aesthetic re-evaluation of traditional religious experience that was initiated by the Romantic writers such as William Wordsworth and Thomas de Quincey. In both *Dubliners* and *A Portrait of the Artist as a Young Man*, the horizons of the reader and those of the text fuse in the moments of epiphanic illuminations, which set the reader free from his/her prejudices and generate a unified meaning of the text. Above all, the use of epiphany allows Joyce to equate language and the reader's/interpreter's inner experience. The writer challenges the reflexivity of experience by locating it in the movement of language. Due to its qualities of momentaneousness, suddenness and unrestraint, epiphany triggers off vistas which are neither rationally preconceived nor morally preordained and brings the experience of eternity available in time.

In *Dubliners*, Joyce's epiphanic mechanism operates through an insignificant detail, which carries symbolic load and leads the reader to an inner revelation of profound truth. In the stories the epiphany is evoked by a vulgarity of speech ("Araby", "Grace"), a casual gesture ("Clay"), or a certain memory referring to the daily life of the characters ("Eveline", "A Painful Case", "The Dead"). Such outwardly superficial details, as glimpsed at first sight, are granted the power to integrate the entire story and illuminate it with meaning. Yet, in his short stories, instead of simply locating the meaning Joyce employs the explosive technique of language by forcing the epiphany to spring forth and stun the reader. The unprecedented explicitness with which Joyce introduces the trivial details from the reality of his characters into the realm of art enables the writer to turn life into an artifact. The life of the stories is not the real life of Dublin at the beginning of the twentieth century. It is Joyce's language which creates the world of *Dubliners*. Therefore the life of the stories enjoys a more lasting longevity than any real city would boast of.

The epiphanies of *Dubliners* challenge the reader to transcend the limited perspective of the fictional selves of the characters in order to become aware that his/her own life also operates as a text that maintains its unity and coherence by excluding or marginalizing whatever contradicts his/her true self. The hermeneutic route offered by Gadamer and Ricoeur enables the interpreter to see that the Joycean epiphany asserts its own truth which enters the horizon that had surrounded the reader before encountering *Dubliners*.

Therefore, by the appropriation of the world of the Joycean text unfolded by multiple interpretations the reader broadens his horizons and receives an enlarged self.

Due to the hermeneutical concern for the reflexive self-understanding, the Joycean epiphany can be referred to as hermeneutical experience. As such, it grants the collection of *Dubliners* a universal significance, emphasizes the linguistic production of multiple meanings and undoes all the claims to any possible stability in understanding of Joyce's artistic world.

By its 'openness' *A Portrait of an Artist as a Young Man* seems to bridge the gap between the time now past and the empirical world of here and now. The novel stylistically augments, and the complexity of its language gradually increases as Stephen Dedalus, the Joycean artist-to-be, passes through the stages of his life from infancy to his growing independence in adolescence and his ultimate abandoning of Ireland in his mature years. The protagonist of the novel is fascinated by the epiphanies that mark the moments of his creative transcendence and lead him to the higher levels of understanding and artistic inspiration. Accordingly, the language of *A Portrait* progresses from a third-person narrative with minimal dialogue to dialogue-intensive scenes until it finally climaxes in the first-person excerpts from Stephen's diary which mirror his emotional and intellectual distanciation from society. The epiphanies that operate in *A Portrait* mark the stages in the development of Stephen's artistic autonomy and function as a means to aestheticize experience.

In the novel, the medieval aesthetics of St Thomas Aquinas serves as a matrix upon which Joyce erects the Modernist structures of his distinctly language-based theory of beauty. For Stephen Dedalus, the beautiful is synonymous with the good. In his aesthetic considerations Stephen regards beauty not as mere Aquinian symmetry but rather as an appearance of the object itself. Therefore, as the beauty of an object appears in it as radiance, similarly, the meaning that vibrates in the tissue of the novel, makes itself manifest in language as illumination. In this regard, the process of interpretation of *A Portrait* may be compared to the unveiling of the epiphanic radiance of the text.

The Daedalian frame of reference in the novel suggests that Joyce rediscovered in the ancient Greek myth an archetype for modern artist. By incorporating the myth into the language of *A Portrait*, Joyce revitalises the archetypal experience in the Modernist text and thus approaches the hermeneutical problem of the meaning of human existence as well as the importance of the individual's journey towards his/her true self.

On the basis of the above listed conclusions, it is possible to claim that the hypotheses constructed in the introductory part have been supported.

PUBLICATIONS

1. The Movement of Language in James Joyce's *Dubliners*. — *Respectus Philologicus*, 12 (17), 2007, p. 90—99. ISSN 1392–8295. (CEEOL, EBSCO International Humanities, MLA duomenų bazės)
2. Origin and Development of Hermeneutical Thought. — *American Studies, Yearbook 2005-2006*. Minsk: Propileya, 2007, p. 13—19. ISBN 9789955190974

Indrė Šležaitė (g. 1980). 1997—2003 m. studijavo Vilniaus universiteto Kauno humanitariniame fakultete. 2001 m. baigė anglų filologijos bakalauro, 2003 m. — anglų kalbotyros magistro studijų programą, 2004 m. įstojo į Vilniaus universiteto humanitarinių mokslų filologijos krypties doktorantūrą. Nuo 2003 m. dirba Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto Germanų filologijos katedroje.

Indrė Šležaitė (b. 1980) studied English Philology at Vilnius University, Kaunas Faculty of Humanities. In 2001 she received a BA degree in English Philology, and in 2003 an MA degree in English Linguistics. In 2004 Šležaitė enrolled in the doctoral studies in Philology (Humanities) at Vilnius University. Since 2003 she has been delivering different courses at the Department of Germanic Philology of Kaunas Faculty of Humanities.